

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้
ตำบลชะแล้ อำเภอลี้หนคร จังหวัดสงขลา
Guidelines for the Management of Ecotourism based Chalae Community,
Chalae sub-district, Singhanakorn district, Songkhla Province

ธเนศ ทวีบุรุษ
Thanet Thaweeburut

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Degree of Master of Arts in Human and Social Development
Prince of Songkla University
2557
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนทะเล ตำบลชะแล้
อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ผู้เขียน นายธนศ ทวีบุรุษ

สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
(ดร.อุทิศ สังข์รัตน์)

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ จิตรนรินทร์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วินชัย ธรรมสัจจาร)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษณีย์ ไททยะวณิช)

.....กรรมการ
(ดร.อุทิศ สังข์รัตน์)

.....กรรมการ
(นายบัญญัติ สุวรรณมณี)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้เป็นผลมาจากการศึกษาของนักศึกษาเอง และขอแสดงความขอบคุณ
บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ลงชื่อ.....

(ดร.อุทิศ สังขรัตน์)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....

(นายธเนศ ทวีบุรุษ)

นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นายธเนศ ทวีบุรุษ)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ผู้เขียน	นายธเนศ ทวีบุรุษ
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา	2556

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา งานวิจัยชิ้นนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือวิจัยในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย การสำรวจชุมชน การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การจัดเวทีสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นตัวแทนชุมชนชะแล้ จำนวน 48 คน ที่ได้จากการคัดเลือกโดยเจาะจง นำเสนอผลการศึกษาโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้ สรุปผลได้ว่า ชุมชนชะแล้มีขั้นตอนตามลำดับดังนี้ 1. จัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลชะแล้ 2. กำหนดแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว 3. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว 4. เตรียมความพร้อมของเจ้าของบ้านและตัวบ้านที่จัดทำเป็นโฮมสเตย์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว 5. จัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนและเชื่อมโยงกับพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง 6. จัดทำการประชาสัมพันธ์และการตลาด โดยขณะนี้ชุมชนกำลังอยู่ในช่วงของการเตรียมการ ปรับปรุงและแก้ไขในส่วนของโฮมสเตย์ ทั้งนี้เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนมีการจัดการอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ แนวทาง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โฮมสเตย์ โปรแกรมการท่องเที่ยว

Thesis Title	Guideline for Management of Ecotourism Based Chalae Community, Singhanakorn District, Songkhla Province
Author	Mr.Thanet Thaweeburut
Major Program	Human and Social Development
Academic Year	2013

ABSTRACT

This research aims to study the management of ecotourism based Chalae community at Chalae sub-district, Singhanakorn district, Songkhla province. This research used qualitative research. Research tools consisted of the survey of community, observation methods both participation and non-participation, focus group stage discussion, in-depth interviews from 48 key informants by specific selection from Chalae community. A study presented by descriptive analysis. The results showed that the guidelines for the management of ecotourism based Chalae community included step sequence as follows: 1) established of ecotourism committee group at Chalae sub-district, 2) designed of tourism sites and travel activities by the community, 3) developed of facility within the tourism areas to accommodate the tourists, 4) prepared of good hosts and accommodations in accordance to Thai standard homestay to accommodate tourists, 5) designed of the tour programs in appropriate to the urban and community context and linked to the nearby attractions, 6) provided a public relations and marketing. By now, the community is in a phase of preparation of the homestay to the standard level. This will lead to effectively ecotourism based community management. A recommendation from the research should have elevated the cooperation of local communities with assistance from external tourism networking to integrate tourism sustainability of Songkhla province in the future.

Keywords: Guideline, Ecotourism management, Homestay, tour program, Community based tourism

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างสูงจาก ดร.อุทิศ สังขรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รวมถึงประธานคณะกรรมการและคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้ความกรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในงานวิจัยนี้ จนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความถูกต้องสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณคณาจารย์ภาควิชาสารัตถศึกษาทุกท่านที่ได้ประสิทธิประสาทความรู้อันเป็นประโยชน์ยิ่งแก่ผู้วิจัย รวมถึงสถานวิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่ภาคใต้แบบบูรณาการ คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม หน่วยงานต้นสังกัด สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสงขลา และสำนักงานธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ ที่ร่วมกันให้ความร่วมมือแก่ผู้วิจัยในการดำเนินกิจกรรมการจัดสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณ กองวารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ที่ตอบรับการตีพิมพ์ลงวารสารวิชาการรวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบบทความตีพิมพ์ ที่ได้ให้คำแนะนำรวมถึงข้อเสนอแนะ ที่ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณพี่เมธา บุญยประวีตร ผู้อำนวยการรัฐธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ ที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือทั้งในส่วนของการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและเป็นแกนนำในการดำเนินการวิจัย ทุกกิจกรรมร่วมกับชุมชน ตัวแทนชุมชน และตัวแทนจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมตามแผนการจัดโครงการต่างๆงานวิจัยประสบความสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ น้องตาล น้องมาท เจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรพัฒนามนุษย์และสังคมทุกท่าน รวมถึงเพื่อนๆนักศึกษาซึ่งเป็นกำลังใจให้กันเสมอมา จนทำให้งานดังกล่าวเสร็จสมบูรณ์ท้ายที่สุดนี้ขอขอบคุณ นายวีระ ทวีบุรุษ บิดา นางประจวบ ทวีบุรุษ มารดา พี่สาวและน้องสาวที่คอยให้การสนับสนุนทั้งกำลังใจทรัพย์และกำลังใจ ตลอดจนผู้ที่ให้การสนับสนุนทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ธเนศ ทวีบุรุษ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(5)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(7)
สารบัญ.....	(8)
รายการแผนผัง.....	(10)
รายการแผนที่ GIS.....	(11)
รายการภาพประกอบ.....	(12)
รายการตีพิมพ์บทความ.....	(13)
ใบตอบรับการตีพิมพ์บทความ.....	(14)
บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหาทางานวิจัย.....	1
คำถามในการวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
ประโยชน์ของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
การสืบค้นเอกสารเกี่ยวกับงานวิจัย	6
เอกสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	6
แนวคิดการมีส่วนร่วม.....	12
แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	13
เอกสารเกี่ยวกับชุมชนชนเผ่า.....	15
วิธีการดำเนินการวิจัย	21
พื้นที่ในการวิจัย.....	21
ผู้ให้ข้อมูล.....	21
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	22
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	23
การวิเคราะห์และการตรวจสอบข้อมูล.....	23
เนื้อหาวิทยานิพนธ์โดยสังเขป.....	24
ผลและการวิเคราะห์	26
ปัจจัยทางทรัพยากรเชิงนิเวศและวิถีชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว.....	26
แนวคิดของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	28
การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว.....	30

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
การจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้.....	32
กำหนดแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว.....	35
พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว.....	37
เตรียมความพร้อมของเจ้าของบ้านและตัวบ้านที่จัดทำเป็นโฮมสเตย์.....	39
จัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนและเชื่อมโยง กับพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง.....	42
การจัดการประชาสัมพันธ์และการตลาด.....	46
สรุปผล	49
สรุปผลการวิจัย.....	49
อภิปรายผล.....	52
ข้อเสนอแนะ.....	53
บรรณานุกรม.....	54
บุคลากร.....	56
ภาคผนวก	58
ก ภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย.....	59
ข ภาพบ้านที่ขอรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์.....	64
ค รายการตีพิมพ์บทความ.....	65
บทความ เรื่อง การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เชิงนิเวศโดยชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.....	66
ประวัติผู้เขียน	78

รายการตาราง

แผนผังที่ 1 แบบจำลองโครงสร้างคณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยว.....	หน้า 34
---	------------

รายการแผนที่ GIS

	หน้า
แผนที่ GIS 1 แสดงพิกัดบ้านที่เข้าร่วมและผ่านการคัดเลือก เพื่อขอใบรับรองมาตรฐาน โฮมสเตย์ของชุมชนชะแล้.....	41
แผนที่ GIS 2 แสดงพิกัดแหล่งท่องเที่ยวและฐานเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนชะแล้ ตามโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชน.....	45

รายการภาพประกอบ

	หน้า
ภาพประกอบที่ 1 กิจกรรมการจัดเวทีสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1.....	60
ภาพประกอบที่ 2 กิจกรรมการจัดเวทีสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 2.....	61
ภาพประกอบที่ 3 กิจกรรมการคัดเลือกบ้านเพื่อขอมาตรฐานโฮมสเตย์.....	62
ภาพประกอบที่ 4 บ้านที่ขอรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์.....	63

รายการผลงานที่ตีพิมพ์

ธเนศ ทวีบุรุษ และอุทิศ สังขรัตน์. (2556). การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (ตุลาคม 2556 – มีนาคม 2557)

ที่ ศธ ๖๔.๑๔/พิเศษ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ
อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ๙๐๐๐๐

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

เรื่อง ขอร้องการตีพิมพ์บทความในวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์

เรียน นายธเนศ ทวีบุรุษ

ตามที่ท่านได้เสนอบทความเรื่อง “การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา” เพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๕๖ – มีนาคม ๒๕๕๗) ความทราบแล้วนั้น

ในการนี้ กองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ขอร้องว่า บทความของท่านจะได้รับการตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๕๖ – มีนาคม ๒๕๕๗)

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ญฐพงศ์ จิตรนิรัตน์)
บรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

กองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
โทรศัพท์ ๐๗๔-๓๑๗๖๐๐ ต่อ ๑๐๐๒ โทรสาร ๐๗๔-๔๔๓๕๗๒

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่นับได้ว่ามีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อุดมสมบูรณ์ทั้งที่เป็น ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมซึ่งนับเป็นทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่มีค่าเป็น อย่างมาก ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้ง ชาวไทยและชาวต่างประเทศ จะเห็นได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2554 สร้างรายได้ ให้กับประเทศสูงถึง 7.3 แสนล้านบาท (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554) ส่งผลให้เกิดการ ขยายตัวทั้งทางด้านเศรษฐกิจและมีรายได้หมุนเวียนภายในประเทศสูงเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังส่งผลให้เกิดการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ การจ้างงาน การพัฒนาระบบ การคมนาคมขนส่ง และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆที่ตามมา แต่อย่างไรก็ตาม การเจริญเติบโต ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่เพียงแต่จะก่อให้เกิดผลดีทางด้านเศรษฐกิจแล้วยังส่งผลกระทบต่อ สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ปัญหาทัศนียภาพ ปัญหาขยะและมลภาวะ รวมทั้งสภาพ ทางสังคม เช่นปัญหาค่าครองชีพที่สูงขึ้นตามจำนวนนักท่องเที่ยว รวมทั้งวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนใน แหล่งท่องเที่ยวให้เสื่อมโทรมลง เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความจำเป็นและต้องใช้ทรัพยากร ทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางวิถีชีวิตวัฒนธรรม และทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ในการส่งเสริม การท่องเที่ยว ขณะที่ทรัพยากรเหล่านี้บางแหล่งท่องเที่ยวก็มีอยู่อย่างจำกัดไม่เพียงพอที่จะรองรับ ความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้อย่างเต็มกำลัง จึงทำให้การจัดการแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวมักประสบปัญหาที่สวนทางกันระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม และสังคมกับการพัฒนาอยู่ตลอดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถือได้ว่าเป็นอีกนโยบายและแนวทางที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้กำหนดและผลักดันให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวที่ต้องมี การพัฒนาอย่างยั่งยืนตามวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและ ไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมกับแหล่งท่องเที่ยว โดยให้มีการจัดการสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชนใน องค์กรท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสืบไป นอกจากนี้แล้วนโยบาย และแนวทางการท่องเที่ยวนี้ยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 - พ.ศ.2554) ที่ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ เกิดสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกับการอนุรักษ์ฟื้นฟู โดยการสร้างชุมชนให้เกิด จิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาฟื้นฟูและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและ

เกิดความยั่งยืน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นจึงถือว่าเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุดของการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากประชาชนจะเป็นเจ้าของท้องถิ่นย่อมมีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของที่มีความรัก ความหวงแหน พึ่งพิง และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว จึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยชุมชนจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชนเอง และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์ควบคู่ไปกับการเจริญเติบโตของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อที่จะคงสภาพความสมบูรณ์ต่อไป (รัตนวดี จุลพันธุ์, 2547)

จังหวัดสงขลา มีนักท่องเที่ยวเดินทางจากภายในประเทศและเข้ามาจากต่างประเทศจากสถิติในปี พ.ศ. 2553 รวมจำนวนทั้งสิ้น 2,946,470 คน แบ่งเป็นจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 1,885,152 คน และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จำนวน 872,102 คน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2553) มีรายได้จากการท่องเที่ยว 15,888.82 ล้านบาท นอกจากนี้จะมีอำเภอหาดใหญ่ อันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหลัก แหล่ง Shopping และแหล่งสถานบันเทิงที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาตินิยมมาท่องเที่ยวแล้ว ในจังหวัดสงขลาที่ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจอีกหลายแห่ง อาทิ หาดชลาทัศน์ อุทยานแห่งชาติเขาน้ำค้าง น้ำตกโตนงาช้าง ฯลฯ นอกจากนี้จังหวัดสงขลา ยังถือเป็นหนึ่งในจังหวัดทางภาคใต้ ที่มีการดำรงวิถีชีวิตที่โดดเด่นและมีความเป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะวิถีชีวิตโหนด-นา-เล ของชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอสิงหนคร อำเภอกระแสดินธุ์ และอำเภอระโนด ซึ่งมีพื้นที่บางส่วนติดทะเลสาบสงขลา เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และเกี่ยวข้องกับการทำอาชีพทั้ง 3 อาชีพ คือการขึ้นตาลโตนด การทำนา และการทำประมง อีกทั้งทะเลสาบสงขลาที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ และเป็นพื้นที่เหมาะสำหรับการทำกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศและดูวิถีชีวิตโหนด นา เล ซึ่งจะประกอบด้วย 1. วิถีโหนด(ตาลโตนด) วิถีชีวิตเกี่ยวกับต้นตาลโตนด ประกอบด้วย การป็นเก็บน้ำตาลโตนดจากวงตาล การฉะเอาลูกตาลสด การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด เช่น ลูกตาลเชื่อม การทำน้ำผึ้งแว่น น้ำผึ้งเหลว 2. วิถีนา วิถีชีวิตการทำนา อาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านบนคาบสมุทรสทิงพระ ซึ่งการทำนาจะสลับกับอาชีพตาลโตนด บางบ้านเมื่อหมดหน้าตาลโตนด ก็จะมาประกอบอาชีพทำนาคบคู่กันไป 3. วิถีเล(ทะเล) วิถีชีวิตชาวประมงโดยใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้านแบบดั้งเดิม เช่น การดักปลาด้วยไซ-ส้ม การจับปลาด้วยเบ็ดตรงหรือเบ็ดราว และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง เช่น การทำกุ้งส้ม กุ้งต้มน้ำผึ้ง(น้ำตาล) ปลาเค็มตากแห้งนานาชนิด เป็นต้น (ไพฑูรย์ ศิริรักษ์, สัมภาษณ์ ณ ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวกบ. 2556)

โดยรูปแบบของการท่องเที่ยววิถีชีวิต โหนด-นา-เล จะเป็นการเปิดให้สัมผัสประสบการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร่วมกับกลุ่มชาวบ้าน เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา นับเนื่องกันมาแต่บรรพบุรุษ และการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง อาทิ การเรียนรู้การขึ้นต้นตาล การเคี้ยวน้ำตาล การร่วมหว่าน ไถ ดำนา เกี่ยวข้าว นวดข้าว และออกเรือหาปลาสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการ (อรสา คงทอง, 2549) และนอกจากการสัมผัสการเรียนรู้ วิถีโหนด นา เล แล้ว ในพื้นที่ใกล้เคียงยังมีแหล่งท่องเที่ยวด้านอื่นที่เชื่อมโยงเพื่อเป็นอีกทางเลือกเสริมให้แก่นักท่องเที่ยว อาทิเช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศรัทธา สำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มที่มีความสนใจความศรัทธาในเรื่องของพระเกจิอาจารย์ที่อยู่คู่พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบมาช้านานและเป็นที่รู้จักกล่าวขานในนาม “หลวงปู่ทวด” ที่สามารถสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเชื่อมโยงเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ เชื่อมโยงในเรื่องของเครือข่าย และในเรื่องความศรัทธาก็คือ เส้นทางตามรอยหลวงปู่ทวด ประกอบด้วย สำนักสงฆ์วัดต้นเลียบ สถานที่ฝังศพของหลวงปู่ทวด วัดดีหลวง สถานที่บรรพชาของหลวงปู่ทวด วัดสีหยัง สถานที่ศึกษาพระธรรมวินัย วัดพะโคะ สถานที่จำพรรษาของสมเด็จพระเจ้าพะโคะ เป็นต้น (ปรัชญากรณ์ ไชยคช, 2555)

ชุมชนชะแล้ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ห่างจากตัวอำเภอมืองสงขลาระยะทาง 32 กิโลเมตร และมีพื้นที่บางส่วนติดกับทะเลสาบสงขลา เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่ยังคงมีทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ เป็นพื้นที่เดียวของอำเภอสิงหนคร ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและพืชพันธุ์ของป่าชายเลน (สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน, 2554) รวมทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุทางด้านประวัติศาสตร์ที่มีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับพิธีกรรมและวิถีชีวิตชุมชนในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามาตั้งแต่อดีต อาทิเช่น วัดชะแล้ ที่มีเจดีย์โบราณอายุกว่า 500 ปี บ่อน้ำเก่าแก่ ที่มีความเชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ด้านการรักษาโรคภัยไข้เจ็บและเป็นบ่อน้ำจืดจุดแรกของพื้นที่ชุมชนในอดีต (เจริญ รัตนสุวรรณ, หมู่ 5 ตำบลชะแล้. 2556) ตลอดจนศิลปะการแสดงพื้นบ้านเช่น มโนราห์ หนังตะลุง รวมถึงภูมิปัญญาต่างๆ เช่น การใช้สมุนไพรรักษาโรค การทำเกษตรแบบเกษตรอินทรีย์ โหราศาสตร์ การปั้นปูน และการแกะสลักแทงหยวก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรบุคคลที่มีความชำนาญและเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน เช่น ครูแหล่งเพลงบอกพื้นบ้าน หมอภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการนวดแผนไทย เป็นต้น (จำเริญ เพ็ชรจำรัส, หมู่ 4 ตำบลชะแล้. 2556) รวมถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายของชุมชน ซึ่งเหมาะแก่การพักผ่อนของผู้ที่ต้องการความสงบเงียบและการเป็นส่วนตัว ทั้งพื้นที่ก็ยังมีศักยภาพ ความพร้อมของชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถนำมาปรับใช้ในด้านของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอลำลูกกา จังหวัดสงขลา อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการระดมความคิด ระดมปัญหา ร่วมกันดำเนินการศึกษาหารูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือจากเจ้าของพื้นที่ ทั้งภาคเอกชน ภาครัฐและภาคประชาชน และสามารถที่จะดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคง และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนและเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาต่อไปในอนาคต

คำถามในการวิจัย

พื้นที่และทรัพยากรทางธรรมชาติในชุมชนชะแล้ สภาพโดยรวมจัดว่ามีป่าชายเลนที่มีลักษณะทางกายภาพและระบบนิเวศป่าชายเลนอย่างสมบูรณ์ สามารถจัดให้เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติทางระบบนิเวศป่าชายเลน รวมถึงแหล่งที่อยู่อาศัยและอนุบาลของพันธุ์สัตว์น้ำหลายชนิด บวกกับวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและวัฒนธรรมของชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่เรียกกันว่า “วิถีโนด-นา-เล” ยิ่งเพิ่มเสน่ห์ให้พื้นที่เหล่านี้ ดังนั้นสำหรับการศึกษาค้นคว้าจึงเกิดคำถามขึ้นว่า

1. ชุมชนชะแล้มีแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวภายในพื้นที่ชุมชนได้อย่างไร
2. ชุมชนสามารถจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยวโดยชุมชน สร้างเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่กับนอกพื้นที่ บนพื้นฐานของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้หรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอลำลูกกา จังหวัดสงขลา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยเน้นศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้ และการดำเนินการด้านการปฏิบัติการของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของชุมชนในตำบลชะแล้ อำเภอลำลูกกา จังหวัดสงขลา

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนขนาดกลาง เดิมเป็นชุมชนมุสลิม มีสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรป่าชายเลน และโบราณสถานที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยึดถือของคนทั่วไป คือเจดีย์ชะแล้ อายุ 500 ปี เป็นพื้นที่ติดทะเลสาบสงขลา ตั้งอยู่ห่างจากถนนทางหลวงหมายเลข 408 (เส้นทางสายสงขลา - หัวไทร) 12 กิโลเมตร

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม 2556 - มกราคม 2557

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
2. ได้องค์ความรู้ของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างเป็นระบบ มีลำดับขั้นตอนของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับพื้นที่อื่นที่มีบริบทของพื้นที่ใกล้เคียงกัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

แนวทาง หมายถึง ขั้นตอนการปฏิบัติด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่มีการจัดทำเป็นลำดับและขั้นตอนของชุมชนชะแล้ เพื่อที่จะสามารถให้การดำเนินกิจกรรม เรียงตามลำดับได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่ ภายใต้การจัดการร่วมกันของชุมชน

โฮมสเตย์ หมายถึง บ้านของสมาชิกในชุมชนชะแล้ ที่เจ้าของบ้านยินดีให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนสามารถเข้าพักร่วมกับเจ้าของบ้านได้ พร้อมถ่ายทอดวิถีชีวิต วัฒนธรรมของพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบและเข้าใจ

โปรแกรมการท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมการเดินทาง ของนักท่องเที่ยว โดยจะมีการระบุ เวลา สถานที่พัก แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับทราบและตัดสินใจ

การสืบค้นเอกสารเกี่ยวข้องกับงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษา ความรู้ความเข้าใจ ความต้องการและความพร้อมรวมทั้งกระบวนการจัดการเบื้องต้นของชุมชนชนะแล้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. เอกสารเกี่ยวกับกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. แนวคิดการมีส่วนร่วม
3. แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว
4. เอกสารเกี่ยวกับชุมชนชนะแล้

1. เอกสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาและทำความเข้าใจ เพื่อที่จะสามารถร่วมทำกิจกรรมกับชุมชน ค้นหารูปแบบ กิจกรรม การจัดระบบเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ของชุมชน ทั้งนี้ได้ศึกษาจากเอกสารจากนักวิชาการที่ได้ให้ความหมาย องค์ประกอบ และกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สรุปเป็นประเด็นตามลำดับได้ ดังนี้

1.1 ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กรมป่าไม้ (2548) ระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Ecotourism หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดความรบกวนหรือความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชมศึกษาเรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2548) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องในท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งทำให้คนใน

ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร และรักษาระบบนิเวศท้องถิ่น พัฒนาเศรษฐกิจ รวมถึงความสามารถและสร้างกำลังใจให้กับชุมชนของตนเองด้วย

1.2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540, หน้า 41-43) ได้กำหนดลักษณะองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี 4 ประการคือ

1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or authentic or endemic or unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-system) ในพื้นที่นั้น ๆ ดังนั้น องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based tourism)

2) องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably managed tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการเป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education-based tourism)

4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of local community or people participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (Grass root) จนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมชุมชน (Community participation-based tourism) แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ จึงมีบางส่วนจัดเป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้หรือแหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ อาจมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวแบบอื่น ๆ ได้จากลักษณะดังกล่าว จึงมีสิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจเพิ่มเติมดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบปกติหรือแบบประเพณีนิยม ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก และเน้นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่ใช่สิ่งตรงข้ามกับการท่องเที่ยวแบบคณะใหญ่ (Mass tourism) เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้ถูกจำกัดที่ขนาดของการท่องเที่ยว แต่จำกัดที่รูปแบบกิจกรรมและขนาดที่เหมาะสมกับพื้นที่ นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก ๆ สามารถทำลายสิ่งแวดล้อมได้เช่นเดียวกันหรือมากกว่านักท่องเที่ยวคณะใหญ่หากปราศจากการจัดการที่ดี การจัดการกับการท่องเที่ยวคณะใหญ่ในทิศทางและภายใต้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ จัดเป็น Mass ecotourism

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่จำเป็นต้องเป็นการจัดการที่ง่าย ๆ ราคาถูก มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยากลำบาก มีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อย เพียงแต่มีการจัดการที่ดีมีการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการประสานความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวและให้ประโยชน์ที่เหมาะสมตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอาจตอบสนองนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่มทุกระดับ และมีรายได้สูงเช่นกัน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงให้ความสำคัญในการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกมากกว่าการให้ความพึงพอใจอย่างไม่มีขอบเขตของนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีการประสานความเข้าใจกันอย่างเหมาะสมตลอดกระบวนการ

จากการศึกษาเอกสารโดยผู้วิจัยในเบื้องต้น สามารถรวบรวมนำมาสรุปได้ความหมายของคำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ตลอดจนรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมเป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่รักษาคุณภาพทั้งการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural-based tourism) และแหล่งวัฒนธรรม (Cultural-based tourism) อันจะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism) ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ความเป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุดและใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาลยาวนานที่สุด

1.3 กิจกรรมของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (สุชาติา รัตนภูมิพงษ์ ,2546. หน้า 91–94) พิจารณาว่ากิจกรรมการท่องเที่ยว ควรที่จะพัฒนาส่งเสริมให้เกิดขึ้นในพื้นที่ธรรมชาติ ภายใต้แนวคิดจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นควรพิจารณาปัจจัยหลัก 2 ประการกล่าวคือ

1. ปัจจัยเกี่ยวกับพื้นที่และทรัพยากรนั้นหนาแน่นในพื้นที่ที่จะรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism site)

2. ปัจจัยเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ควรส่งเสริมนอกจากมุ่งให้นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลิน พึงพอใจและใกล้ชิดกับธรรมชาติแล้ว ควรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้กับธรรมชาติไม่มากนักน้อยโดยผ่านทางโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติรูปแบบต่าง ๆ พอที่จะสรุปได้ดังนี้ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกิจกรรมหลัก

1) กิจกรรมการเดินป่า (Hiking/Trekking) ลักษณะของกิจกรรม : เป็นการเดินป่าระยะใกล้ (2 กิโลเมตรขึ้นไป) เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด โดยการนำตัวเองไปสู่ธรรมชาติด้วยเส้นทางเดินเท้าที่ตัดผ่านเข้าไปในป่าที่มีจุดสวยงามดึงดูดความสนใจตามธรรมชาติรายทางนักท่องเที่ยวนอกจากจะได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติแล้ว ยังมีโอกาสได้เรียนรู้สรรพสิ่งต่างๆในธรรมชาติจากไกด์นำทางที่มีความรู้ด้านนิเวศวิทยาและชำนาญพื้นที่เป็นอย่างดี

2) กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ (Nature education) ลักษณะของกิจกรรม : เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่ได้สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวนอกจากจะได้รับความเพลิดเพลินจากการได้มาเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติแล้ว ยังได้รับความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในเรื่องต่าง ๆ ผ่านทางโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติรูปแบบต่าง ๆ

3) กิจกรรมถ่ายรูปธรรมชาติ บันทึกเทปวิดีโอ เทปเสียงธรรมชาติ (Nature photography, Videotaping and sound of nature audio taping) ลักษณะกิจกรรม : เป็นการถ่ายรูปและการบันทึกเทปวิดีโอธรรมชาติและสิ่งที่น่าสนใจอันเป็นรายละเอียดอยู่ในธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ป่า พืชหายาก และรอยเท้าสัตว์ป่า เป็นต้น การบันทึกเสียงธรรมชาตินิยมทั้งเสียงน้ำตก น้ำไหล เสียงนก แมลง และสัตว์ป่าต่าง ๆ

4) กิจกรรมส่อง/ดูนก (Bird watching) ลักษณะของกิจกรรม : เป็นกิจกรรมเฉพาะสำหรับผู้มีความสนใจในเรื่องนกสิ่งดึงดูดที่สำคัญ คือ นกชนิดต่าง ๆ ทั้งที่เป็นนกประจำถิ่น นกอพยพ และนกหายาก เส้นทางเดินเท้าที่รองรับกิจกรรมประเภทนี้ควรมีขนาดกว้างสองคนเดิน ไม่ควรมีการพัฒนาใด ๆ นอกจากจุดหยุดพักบางจุด เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้จดบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับนกต่าง ๆ ที่ได้พบเห็น

5) กิจกรรมศึกษา/เที่ยวถ้ำ (Cave exploring/Visiting) ลักษณะของกิจกรรม : เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องของถ้ำ เช่น กระบวนการเกิดถ้ำ ลักษณะของหิน/แร่ และสัญญาณธรณีประเภทของถ้ำ สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในถ้ำ การดูแลรักษาถ้ำ ฯลฯ

6) กิจกรรมศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์ (Sky interpretation) ลักษณะของกิจกรรม : เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องของท้อง ฟ้าและดาราศาสตร์ ชนิดของดาวและกลุ่มดาว รูปร่าง ตำแหน่งและวงโคจร ตลอดจนประวัติและตำนานพื้นบ้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

7) กิจกรรมล่องเรือศึกษาธรรมชาติ (Boat sightseeing) ลักษณะของกิจกรรม : เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้ธรรมชาติ จำเป็นจะต้องมีมัคคุเทศก์ในการให้ความรู้ ความเพลิดเพลิน การล่องเรือทำได้ทั้งในลำน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ ทะเล หรืออ่างเก็บน้ำที่ยังคงมีสภาพธรรมชาติแวดล้อมอยู่

8) กิจกรรมพายเรือแคนู (Canoeing)/เรือคายัค (Kayak)/เรือใบ (Browbeating)/ เรือใบ (Sailing) ลักษณะของกิจกรรม : เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้ธรรมชาติ ทั้งยังให้นักท่องเที่ยวได้ใช้ความสามารถในการบังคับเรือและได้ออกกำลังกายเป็นกิจกรรมที่ทำได้ทั้งในลำน้ำ ในแหล่งน้ำธรรมชาติ ทะเล หรืออ่างเก็บน้ำที่ยังคงมีสภาพธรรมชาติแวดล้อมอยู่

9) กิจกรรมดำน้ำชมปะการังน้ำตื้น (Snorkel skin diving) ลักษณะของกิจกรรม : เป็นกิจกรรมที่ให้ความเพลิดเพลินและใกล้ชิดกับธรรมชาติใต้ทะเลที่มีสีสันสวยงาม นักท่องเที่ยวมีโอกาสที่จะได้เรียนรู้เกี่ยวกับพืชและสัตว์ใต้น้ำโดยไม่ต้องใช้เครื่องช่วยหายใจมีเพียงหน้ากาก (Snorkel) บริเวณที่ควรจัดกิจกรรมประเภทนี้จะต้องเป็นน้ำตื้นที่มีความลึกไม่เกิน 0.9 เมตร เป็นแหล่งของปะการังหลายชนิดที่ยังอุดมสมบูรณ์และสวยงาม มีพืชและสัตว์ใต้น้ำประเภทอื่น ๆ ประกอบกระแสน้ำไม่รุนแรง และน้ำใสสะอาด

10) กิจกรรมดำน้ำลึก (Scuba diving) ลักษณะของกิจกรรม : เป็นกิจกรรมที่ให้ความเพลิดเพลินและใกล้ชิดกับธรรมชาติ ใต้ทะเลที่มีสีสันสวยงามเช่นเดียวกับกิจกรรมดำน้ำตื้น กิจกรรมดำน้ำลึกนี้นักดำน้ำต้องใช้เครื่องช่วยหายใจ บริเวณที่ควรจัดกิจกรรมดำน้ำเพื่อนันทนาการควรมีความลึกประมาณไม่เกิน 30 เมตร เป็นแหล่งของปะการังหลายชนิดที่ยังอุดมสมบูรณ์และสวยงาม โดยมีพืชและสัตว์ใต้น้ำทะเลประเภทอื่น ๆ เป็นส่วนประกอบ กระแสน้ำไม่รุนแรง และน้ำใสสะอาด

จากการศึกษาเอกสารโดยผู้วิจัยในเบื้องต้น สามารถรวบรวมนำมาสรุปได้ความหมายของคำว่า กิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ กิจกรรมที่ทำในลักษณะของการศึกษาและเรียนรู้ใกล้ชิดกับสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เพื่อความเพลิดเพลินและพักผ่อนหย่อนใจ และบางกิจกรรมเป็นการออกกำลังกายไปพร้อมกับการเรียนรู้

1.4 การจัดระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540, หน้า 34) ได้กล่าวถึงการจัดระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีระบบนิเวศสมบูรณ์
2. มีความพร้อมในการบริการจัดการ มีศูนย์ศึกษาธรรมชาติ ภายในศูนย์มีบริการอำนวยความสะดวกเบื้องต้น มีเคาน์เตอร์ บริการข่าวสาร มุมนิทรรศการ ห้องสุขา มุมจำหน่ายอาหาร และเครื่องดื่ม
3. มีการจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ทั้งเส้นทางไปและกลับทางเดิม เส้นทางเป็น แบบวงรอบและวงกลม ระยะทางตั้งแต่ 1 กิโลเมตรเป็นต้นไป อย่างน้อย 1 เส้นทาง
4. มีป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางศึกษาธรรมชาติเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
5. มีแผนที่และคู่มือแนะนำเที่ยวประกอบป้ายสื่อความหมาย เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
6. มีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ จำนวนนักท่องเที่ยวต่อครั้งต่อวันในแต่ละเส้นทาง
7. มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่มีความรู้ทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม สามารถอธิบายเรื่องราวของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้
8. มีการบริหารจัดการพื้นที่และมีบริการร่วมกับประชาชนในท้องถิ่น องค์กรภาครัฐบาล องค์กรเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) องค์กรบริหารท้องถิ่น (เทศบาลและ อบต.)
9. มีนโยบายต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชัดเจน
10. มีแผนพัฒนาบุคลากรและบริการสู่ระดับมาตรฐานสากล
11. หากแหล่งท่องเที่ยวมีที่พักแรมจะต้องเป็นที่พักแรมระดับการรักษาสิ่งแวดล้อม (ecolodge)

หมายเหตุ : หลักเกณฑ์นี้ กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.)ร่วมกับสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย ได้กำหนดขึ้น ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการ

ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก็คือ คำว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเองนั้นเป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งในส่วนใหญ่ของการท่องเที่ยว ในขณะที่หลักการเพื่อความยั่งยืนควรนำไปใช้กับทุกรูปแบบของกิจกรรม ตลอดจนโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รวมถึงรูปแบบที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาและรูปแบบที่เสนอให้เป็นตัวเลือกด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544)

2. แนวคิดของการมีส่วนร่วม

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาและทำความเข้าใจ เพื่อที่จะสามารถร่วมทำกิจกรรมกับชุมชน ค้นหารูปแบบ กิจกรรม ของการมีส่วนร่วมเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ของชุมชน ทั้งนี้ได้ศึกษาจากเอกสารจากนักวิชาการที่ได้ให้ความหมาย องค์ประกอบ ของการมีส่วนร่วมสรุปเป็นประเด็นตามลำดับได้ ดังนี้

2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ปัจจุบันมีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่ทำให้เข้าใจง่ายขึ้นคือ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็คือ การให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายรัฐ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุกคน (Creighton, วันชัย วัฒนศัพท์, ผู้แปล, 2543, หน้า 19) การมีส่วนร่วมของประชาชนยังจัดเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่นเพราะประชาชนในท้องถิ่น คือ ผู้ที่รู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการเปิดกว้างในความคิดเห็นโดยการสื่อสารสองทางในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ซึ่งในแต่ละประเด็นนั้นไม่สามารถใช้เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งมาตัดสินใจได้เหมือนกัน

เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 3 ประการ คือ

- 1) ต้องมีอิสระภาพ หมายถึง ประชาชนมีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ การถูกบังคับให้ร่วมไม่ว่าจะในรูปแบบใดไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม
- 2) ต้องมีความเสมอภาค หมายถึง ประชาชนที่เข้าร่วมในกิจกรรมใดจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ
- 3) ต้องมีความสามารถ หมายถึง ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นๆ หมายความว่า ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วม

มีเสรีภาพและเสมอภาค แต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ มิเช่นนั้นต้องเสริมสร้างความสามารถของประชาชนให้มีความสามารถเข้าร่วมได้

ส่วนองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมมี 3 ด้าน คือ

- 1) ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน การให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่งๆ จะต้อง มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจถูกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่
- 2) ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่
- 3) ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน

ทั้งนี้ มักพิจารณาผู้เข้าร่วมจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้อาจได้รับผลกระทบทั้งทางบวก และลบ เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนผู้สนใจอีกด้วย (คณะวิจัยสถาบันพระปกเกล้า, 2545)

จากการศึกษาเอกสารโดยผู้วิจัยในเบื้องต้น สามารถรวบรวมนำมาสรุปได้ ความหมายของคำว่า การมีส่วนร่วม คือ สมาชิกหรือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินการหรือกิจกรรมในแต่ละกิจกรรมด้วยความสมัครใจ สามารถร่วมนำเสนอความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผิดชอบต่อการดำเนินการกิจกรรมของแต่ละกิจกรรม เนื่องด้วยเป็นผู้รู้ความต้องการและปัญหาเป็นอย่างดี

3. แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาและทำความเข้าใจ เพื่อที่จะสามารถร่วมทำกิจกรรมกับชุมชน ค้นหารูปแบบ กิจกรรม ของการท่องเที่ยวการท่องเที่ยวเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ของชุมชน ทั้งนี้ได้ศึกษาจากเอกสารจากนักวิชาการที่ได้ให้ความหมาย และองค์ประกอบ ของทรัพยากรการท่องเที่ยวสรุปเป็นประเด็นตามลำดับได้ ดังนี้

3.1 ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยว

พรสวรรค์ มโนพัฒนา (2553, หน้า 58) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม และวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น และสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้

นิศา ชัชกุล (2550, หน้า 260) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มีคุณค่ามนุษย์สร้างขึ้น ที่หมายถึง ชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ รวมถึง วัฒนธรรม เทศกาล งานประเพณีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งดึงดูดใจ หรือเป็น “จุดขาย” ของการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนครั้งแล้วครั้งเล่า

3.2 องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 50-57) ได้กล่าวไว้ว่าทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย 3 องค์ประกอบ มีดังต่อไปนี้ คือ

1. ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว (Attraction) เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่งในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมเยือนในสถานที่นั้น ๆ

2. ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีเส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าถึง (Accessibility) เป็นปัจจัยที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียง แต่ถ้าขาดเส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวแล้ว แม้ว่าแหล่งท่องเที่ยวจะมีความสวยงามมากเท่าไร หรือมีคุณค่าสูงเพียงไร ก็ตามย่อมจะไร้ความหมายอย่างสิ้นเชิง

3. ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) เป็นปัจจัยที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการนักท่องเที่ยวให้ได้รับความสะดวกสบายและความประทับใจ ทำให้นักท่องเที่ยวอยากท่องเที่ยววนวันขึ้น

จากการศึกษาเอกสารโดยผู้วิจัยในเบื้องต้น สามารถรวบรวมนำมาสรุปได้ ความหมายของคำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นการท่องเที่ยวเพื่อทำความเข้าใจและการเรียนรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชน และพื้นที่ของแต่ละที่ รวมถึงการพักผ่อนหย่อนใจเพื่อความเพลิดเพลินพร้อม

เรียนรู้เกี่ยว วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นนั้นๆ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่ อันอยู่ภายใต้การจัดการร่วมกันของชุมชน ของแต่ละพื้นที่นั้น

3. เอกสารเกี่ยวกับชุมชนชะแล้

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาและทำความเข้าใจ เพื่อที่จะสามารถเข้าใจถึงสภาพพื้นที่ สามารถร่วมทำกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีกับชุมชน ค้นหารูปแบบ กิจกรรม ของแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ของชุมชน ทั้งนี้ได้ศึกษาจากเอกสารและข้อมูลจากบุคคลในพื้นที่ นำเสนอเป็นประเด็นตามลำดับได้ ดังนี้

3.1 ประวัติชุมชนชะแล้

ความเป็นมาของชุมชนตำบลชะแล้ไม่ปรากฏหลักฐานการก่อตั้งขึ้นเป็นชุมชนที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือการบันทึก แต่จากการสืบค้นจากผู้สูงอายุในชุมชน มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า เดิมมีกลุ่มมุสลิมกลุ่มหนึ่งได้อพยพมาอาศัยตั้งถิ่นฐานอยู่แถวริมคลองในสวนที่ติดกับทะเลสาบสงขลา กลุ่มมุสลิมนี้มีหัวหน้าชื่อ บังสะแล ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือของคนในกลุ่ม ทุกคนมีอาชีพในการประมงหาปลา สัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลาเพื่อเป็นอาหารและแลกเปลี่ยนซื้อขาย ทุกๆตอนเย็นหลังจากการทำงานประกอบอาชีพแล้ว จะนำเรือกลับเข้ามาจอดรวมกันที่ท่าเรือหน้าบ้านของบังสะแลเป็นประจำทุกวัน

ครั้นต่อมามีคนนับถือศาสนาพุทธ เข้ามาอาศัยมากยิ่งขึ้น ทำให้มีการรบกวนวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความเชื่อของอิสลาม จึงอพยพล่าถอยจากพื้นที่แห่งนี้ ไปอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง เมื่อกลุ่มคนมุสลิมอพยพล่าถอยจากพื้นที่แล้ว การสัญจรโดยชาวไทยพุทธยังคงใช้ทางเรือและใช้ท่าเทียบเรือของบังสะแลเดิมอยู่ นานวันเข้าการเรียกชื่อท่าเทียบเรือได้กลายเป็นชื่อหมู่บ้านและผิยพันธ์เป็นบ้านชะแล้ จนถึงปัจจุบัน (heim เพ็ชรจำรัส, หมู่ที่ 3 ตำบลชะแล้, 2548)

3.2 ลักษณะทางกายภาพชุมชนชะแล้

ชุมชนชะแล้ ตั้งอยู่บนด้านทิศตะวันออกของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของกลุ่มตำบลในคาบสมุทรสทิงพระ ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ยกเว้นตอนกลางของพื้นที่ บริเวณหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ที่เป็นเนินเขาเล็ก ๆ และพื้นที่ด้านทิศตะวันออกเป็นที่ราบ ปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ พื้นที่ด้านตะวันตกของแนวถนนปลูกข้าวบางส่วน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าพรุ ป่าชายเลน ดินเปรี้ยว ตลอดแนวที่ดินติดกับทะเลสาบสงขลา

3.3 ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อของชุมชน

ประชากรทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ตำบลชะแล้มีสถานที่สำคัญทางศาสนาอยู่ 2 แห่ง คือ วัดชะแล้สุวรรณาราม และวัดภูตบรรพต สำหรับวัดชะแล้สุวรรณาราม มีโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ชาวบ้านในชุมชนให้ความเคารพนับถือ ดังนี้

วัดชะแล้สุวรรณาราม ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 บ้านชะแล้ เป็นหนึ่งในวัดโบราณของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เทียบเคียงวัดพะโคะ ซึ่งตามประวัติก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.1999 (สำเนาสมุดทะเบียนวัด จังหวัดสงขลา.ถ่ายสำเนาจากสำนักศิลปากรที่ 13 สงขลา. 2549) ทำให้มีอายุจนถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2556) รวม 557 ปี นับได้ว่ามีความเก่าแก่เป็นอันดับสองรองจากวัดพะโคะ และถือได้ว่าเป็นจุดที่รวมแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ คือ เจดีย์วัดชะแล้ อายุ 557 ปี และบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ชะแล้

เจดีย์วัดชะแล้ มีหลักฐานว่าท่านสมภารพรหม เจ้าอาวาสวัดชะแล้รูปที่ 5 สร้างไว้เมื่อปี พ.ศ. 2301 องค์เจดีย์เป็นรูปแบบลักษณะระฆังคว่ำ หรือโป่งขาม สำหรับองค์เจดีย์ปัจจุบันนั้น ท่านแดง ปญญธมโม เจ้าอาวาสรูปที่ 10 (ปี พ.ศ. 2514 – 2526) เห็นว่าองค์เจดีย์อยู่ในสภาพที่พร้อมจะพังลงมา จึงรวบรวมชาวบ้านและผู้มีจิตศรัทธาได้สร้างอาคารหลังใหม่คลุมเจดีย์ไว้ (ไม่ได้สร้างปิดทับ) พร้อมการบรรจุของที่ขุดพบทั้งหมดที่ไว้ในฐานอาคาร รวมทั้งเจดีย์หยกที่กล่าวถึง ทำให้ไม่สามารถศึกษาลักษณะรูปแบบศิลปกรรมได้ว่าเป็นฝีมือช่างและสกุลช่างในสมัยไหน โดยได้บรรจุเก็บเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2532 ตรงกับวันพฤหัสบดี ปีมะโรง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เวลา 13.00 น. (ประวัติวัดชะแล้และพระชีวประวัติสมเด็จพระเจ้าพระโคะ. จ. ัญญาบาล. หน้า 8 อ้างจาก เอกสาร การเก็บข้อมูลตำบลชะแล้ สภาวัฒนธรรมชะแล้, 2552)

สำหรับองค์เจดีย์ปัจจุบันนั้น ท่านแดง ปญญธมโม เจ้าอาวาสรูปที่ 10 (ปี พ.ศ. 2514 – 2526) เห็นว่าองค์เจดีย์อยู่ในสภาพที่พร้อมจะพังลงมา จึงรวบรวมชาวบ้านและผู้มีจิตศรัทธาได้สร้างอาคารหลังใหม่คลุมเจดีย์ไว้ (ไม่ได้สร้างปิดทับ) พร้อมการบรรจุของที่ขุดพบทั้งหมดที่ไว้ในฐานอาคาร รวมทั้งเจดีย์หยกที่กล่าวถึง ทำให้ไม่สามารถศึกษาลักษณะรูปแบบศิลปกรรมได้ว่าเป็นฝีมือช่างและสกุลช่างในสมัยไหน โดยได้บรรจุเก็บเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2532 ตรงกับวันพฤหัสบดี ปีมะโรง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เวลา 13.00 น. (สภาวัฒนธรรมชะแล้, 2552)

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ชะแล้ สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2301 สมัยท่านสมภารพรหม(อดีตเจ้าอาวาสวัดชะแล้) ในขณะนั้นในพื้นที่แถบกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้เกิดความแห้งแล้ง ท่านสมภารพรหมจึงได้ร่วมกับชาวบ้านทำการขุดบ่อน้ำตามไหล่เขารอบวัดชะแล้ บ่อชะแล้ เมื่อขุดเสร็จแล้วน้ำไม่เคยแห้ง ซึ่งทำให้ประชาชนในตำบลใกล้เคียงมาใช้อุปโภคบริโภคกันตลอดเวลา นอกจากนี้ในอดีตยังมีความเชื่อในเรื่องของการนำน้ำไปดื่มรักษาโรคร้ายไข้เจ็บอีกด้วย (จำเริญ เพ็ชรจำรัส, หมู่ 4 ตำบลชะแล้. 2556)

อุโบสถพระเจ้าตาก สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2301 เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพระเจ้าตากเก่าแก่ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ ในเรื่องของการขอพร ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ และเป็นหนึ่งในศูนย์รวมความเคารพและศรัทธาด้านพระพุทธศาสนาของชุมชนบริเวณใกล้เคียงอีกด้วย (เจริญ รัตนสุวรรณ, หมู่ 2 ตำบลชะแล้. 2556)

ชุมชนชะแล้มีประเพณีการห่มผ้าเจดีย์วัดชะแล้สุวรรณาราม ทุกปีในวันข้างขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 (ตรงกับเดือนมิถุนายนของปีปฏิทินสากล) พิธีการโดยการนำผ้าผืนยาวขึ้นไปห่มองค์พระธาตุเจดีย์วัดชะแล้สุวรรณาราม เป็นการสักการบูชา เจดีย์ที่ชุมชนมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ปกป้องรักษา ค้ำครองให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข โดยชุมชนได้ร่วมมือร่วมใจกันบริจาคเงินตามกำลังศรัทธา นำเงินที่ได้ไปซื้อผ้ามาเย็บต่อกันเป็นแถวยาวนับพันหลา แล้วจัดเป็นขบวนห่มผ้าขึ้นห่มพระธาตุเจดีย์ ผ้าที่ขึ้นไปห่มองค์พระธาตุเจดีย์เรียกว่า “ผ้าพระบฏ” (หรือ พระบต) นิยมใช้สีขาว สีเหลือง สีแดง ในการห่มพระธาตุเจดีย์

นอกจากนี้ยังมีงานประเพณีทำบุญวันสารทเดือนสิบ หรือภาษาท้องถิ่นเรียกว่า วันชิงเปรตนั้นในเดือนสิบ(ตรงกับเดือนกันยายนของปีปฏิทินสากล) มีการทำบุญที่วัด 2 ครั้ง ครั้งแรก วันแรม 1 ค่ำ เดือนสิบเรียกว่า วันรับเปรตครั้งที่สองวันแรม 15 ค่ำ เดือนสิบเรียกว่า วันส่งเปรตการทำบุญทั้งสองครั้งเป็นการทำบุญที่แสดงถึงความกตัญญูต่อบุพการีผู้ล่วงลับไปแล้วโดยอุทิศส่วนกุศลไปให้วิญญาณของบรรพบุรุษ ที่ตกอยู่ในเปรตภูมิเป็นคติของศาสนาพราหมณ์ที่ผสมในประเพณีของพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนนิยมไปทำบุญ ณ วัดที่เป็นภูมิลำเนาของตนเพื่อร่วมพิธีตั้งเปรตและชิงเปรตอาจสลับเปลี่ยนกันไปทำบุญ ณ ภูมิลำเนาของฝ่ายบิดาครั้งหนึ่งฝ่ายมารดาครั้งหนึ่งจึงทำให้ผู้ที่ไปประกอบ อาชีพจากถิ่นห่างไกลจากบ้านเกิดได้มีโอกาสได้กลับมาพบปะสังสรรค์และรู้จักวงศ์วานญาติพี่น้องเพิ่มขึ้น (เมธา บุญยประวัติร,สำนักงานธรรมาวุฒิสุภาพตำบลชะแล้ หมู่ 3 ตำบลชะแล้. 2556)

3.4 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

ชุมชนชะแล้มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะต้นตาลโตนด รวมทั้งป่าชายเลน โดย ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

1. ตาลโตนด เป็นพรรณพืชชนิดเด่นที่ปรากฏในคาบสมุทรสทิงพระ พบมากในเขตอำเภอสิงหนคร อำเภอสทิงพระ อำเภอกะแสสินธุ์ และอำเภอรโนด จังหวัดสงขลา ข้อมูลจากสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ระบุว่าโดยเฉพาะบริเวณอำเภอสิงหนคร พื้นที่นา 1 ไร่ จะมีต้นตาลโดยเฉลี่ย 20 ต้น เฉพาะอำเภอนี้แห่งเดียวมีต้นตาลถึงประมาณ 500,000 ต้น (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542) ด้วยความหนาแน่นของตาลเช่นนี้ซึ่งปรากฏในหลายพื้นที่ทำให้ผู้คนท้องถิ่นนั้นๆ ได้ใช้ตาลโตนดเป็นประโยชน์อย่างกว้างขวางจนกลายเป็นวิถีของวัฒนธรรมที่น่าสนใจอย่างหนึ่ง โดยผลผลิตจากต้นตาลโตนดไม่ว่าจะเป็นลูกตาล น้ำตาลสด สามารถทำรายได้ให้กับ

ประชากรในพื้นที่บริเวณนี้ ซึ่งพื้นที่ชุมชนชะแล้งเองก็มีผลผลิตทั้งสินค้าสด เช่น ลูกตาลโตนด ลูกตาลเชื่อม น้ำตาลสด หรือสินค้าแปรรูป เช่น น้ำตาลเคี้ยว น้ำตาลแวน น้ำส้มหมักจากน้ำตาลโตนด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเขตของหมู่ที่ 1 บ้านปากช่อง ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีการประกอบอาชีพการปลูกตาลโตนดและทำสินค้าจากตาลโตนด มากเป็นอันดับหนึ่งของพื้นที่ตำบลชะแล้ (เมธา บุญยประวีตร หมู่ 3 ตำบลชะแล้.2556)

2. ป่าชายเลน มีพื้นที่ป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2530, 22 สิงหาคม 2543 และ 17 ตุลาคม 2543 จำนวน 481.30 ไร่ โดยมีพื้นที่ที่มีสภาพเป็นป่าชายเลน จำนวน 17.89 ไร่ ซึ่งพื้นที่ตำบลชะแล้เป็นพื้นที่เดียว ที่มีสภาพเป็นป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์จาก 5 ตำบลของอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา (สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน, 2555) สำหรับพื้นที่ป่าชายเลนที่สามารถให้นักท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติได้นั้น อยู่ในเขตของหมู่ที่ 4 และ หมู่ที่ 1 เป็นพื้นที่ริมทะเลสาบสงขลายาวประมาณ 3 กิโลเมตร และบางส่วนอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบดูแลของสำนักพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 36 ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 6 (สงขลา) และมีสะพานเส้นทางศึกษาธรรมชาติ (Walk Way) พร้อมศาลาพักผ่อน รูปทรงหกเหลี่ยม เป็นจุดพักที่กำหนดให้เป็นจุดชมวิว โดยงบประมาณจาก การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย(ปตท.) และองค์การบริหารส่วนตำบลชะแล้ใน (ปี พ.ศ.2553) ในขณะนั้น ระยะทาง 800 เมตร สำหรับให้นักท่องเที่ยวได้ใช้ในการเดินศึกษาธรรมชาติของป่าชายเลน ซึ่งมีทั้งพันธุ์ไม้ป่าชายเลน สัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลน และนกบางชนิดที่อพยพมาอาศัยอยู่ ซึ่งจะมีเป็นบางฤดูกาล (สำนักพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 36, 2555)

3.5 วิถีชีวิตของชุมชน

สำหรับรูปแบบการดำรงชีวิตของชุมชนชะแล้ เป็นอีกพื้นที่หนึ่งของอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ที่มีวิถีชีวิตแบบพอเพียง วิถีชีวิตสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตโหนด-นา-เล ที่ได้สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

3.5.1 วิถีตาลโตนด ถือได้ว่าเป็นวิถีชีวิตที่มีความเป็นเอกลักษณ์อีกพื้นที่หนึ่งในเขตจังหวัดสงขลา ที่มีผูกพันมากับชุมชนชะแล้ มาเป็นระยะเวลายาวนาน เพราะส่วนใหญ่คนในพื้นที่ นอกจากอาชีพทำนาแล้ว ยังควบคู่ไปกับการตาลโตนด การเคี้ยวน้ำตาลโตนด การหยอดน้ำตาลแวน เป็นต้น (จันทร์ สุวรรณโน, หมู่ 3 ตำบลชะแล้. 2556)

3.5.2 วิถีนา เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนชะแล้ และปัจจุบันนี้ก็ยังมีวิถีนาให้เห็นอยู่โดยยังไม่มีมีการสูญหายไปเหมือนชุมชนอื่นในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เช่น เกาะยอ และที่สำคัญได้มีการทำนาร่วมสมัยที่เรียกว่า นาข้าวปลอดสารพิษ เพื่อสุขภาพที่ดีขึ้นของคนในชุมชนและ

เพื่อฟื้นฟูสภาพดินของชุมชนให้กลับคืนมา เป็นดินที่อุดมสมบูรณ์เหมือนอย่างในอดีต (โช ไชยมนตรี หมู่ 2 ตำบลชะแล้. 2556)

3.5.3 วิถีเล วิถีชีวิตอีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดคำว่า วิถี โนด-นา-เล นั้นคือมีการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพทั้งบนฝั่งและในทะเล แต่ชุมชนชะแล้จะมีการทำมาหากินด้วยการจับสัตว์น้ำ ด้วยการใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้าน เช่น การจับปลาตุกเลด้วยกระบอกไม้ไผ่ การยกยอ และการตกไซ ที่เป็นการคัดเลือกเอาเฉพาะที่สามารถรับประทานซึ่งทำให้ยังคงมีสัตว์น้ำให้จับได้ตลอด เป็นการทำประมงที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรในพื้นที่อย่างแท้จริง (จำรัส แสงมณี, หมู่ 5 ตำบลชะแล้. 2556)

3.6 กิจกรรมการท่องเที่ยวพื้นที่ชุมชน

สำหรับพื้นที่ชุมชนชะแล้ สามารถจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยสอดคล้องกับปัจจัยเกี่ยวกับกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ควรส่งเสริมในด้านการเรียนรู้ ธรรมชาติ เช่น กิจกรรมการดูนก (สุชาติ รัตนภูมิพงษ์, 2546. หน้า 91-94 ; อ้างอิงมาจาก สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย) โดยในส่วนของ การสำรวจเบื้องต้นของผู้วิจัยร่วมกับพนักงานพิทักษ์ป่า ในช่วงเวลาประมาณ 9.00-11.00 น. ได้ข้อมูลพันธุ์นกที่สำรวจพบในพื้นที่ มีดังนี้ นกกาเหว่า นกเป็ดแดง นกยางควาย นกเขาใหญ่ นกเขาปล้าธรรมดา นกสีชมพูสวน นกปรอทหน้าवल นกจับแมลงสีน้ำตาล นกกระจุบใหญ่ท้องเหลือง นกนางแอ่นบ้านนกแอ่นบ้าน เขียวแดง นกอีแพรด นกกระจุบสีเทา ยกยอไฟธรรมดา นกเป็ดผี แอนแปซิฟิก และนกพิราบ (สำรวจเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2557, ร่วมสำรวจโดย นายนิกรณ์ สุวรรณการณ์ พนักงานพิทักษ์ป่า เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด .จังหวัดพัทลุง)

กิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกรูปแบบหนึ่ง ที่สอดคล้องกับปัจจัยเกี่ยวกับกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ควรส่งเสริมในด้านการเรียนรู้ธรรมชาติ คือ การศึกษา และเรียนรู้ลักษณะของพันธุ์ไม้ตามธรรมชาติ สำหรับในส่วนของพื้นที่ป่าชายเลนของชุมชนชะแล้ พบว่ามีความหลากหลายของพันธุ์ไม้ป่าชายเลนนานาชนิด ที่เหมาะกับการเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง โดยในส่วนของ การสำรวจเบื้องต้นร่วมกับพนักงานพิทักษ์ป่า ในช่วงเวลาประมาณ 9.00-11.00 น. ได้ข้อมูลพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่สำรวจพบในพื้นที่ จากการสำรวจเบื้องต้น พบได้ดังนี้ พังกาหัวสุมดอกขาว โพธิ์ทะเล ปอทะเล ฝาดดอกขาว กกฤาษี ตีนเป็ดทะเล เสม็ดขาว โกงกางใบใหญ่ โกงกางใบเล็ก จากฝาดดอกแดง ปรงทะเล แคทะเล และลำพู (สำรวจเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2557, ร่วมสำรวจโดย นายนิกรณ์ สุวรรณการณ์ พนักงานพิทักษ์ป่า เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด .จังหวัดพัทลุง)

ผลจากการศึกษาเอกสารด้านพื้นที่ชุมชนชะแล้โดยผู้วิจัยเบื้องต้น ทำให้ได้ทราบว่าชุมชนชะแล้ เป็นพื้นที่ติดทะเลสาบ มีวิถีชีวิตของการทำมาหากินได้ในพื้นที่เดียวกัน หรือที่เรียก

กันว่า “วิถีชีวิตโหนด-นา-เล” คือ การทำต้นตาลโตนด การทำนา และการออกทะเลหาปลา และมีโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีความเก่าแก่ อายุมากกว่า 500 ปี รวมทั้ง ทรัพยากรป่าชายเลนที่ถือได้ว่ามีความสมบูรณ์ที่สุดในเขตอำเภอสิงหนคร

ประกอบกับความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในด้านวัฒนธรรม ของวิถีชีวิตที่เรียกกันว่า โหนด-นา-เล ของชุมชน การมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และการจัดบริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ที่อยู่ในช่วงการเตรียมการ รวมทั้งบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถของชุมชน ทำให้ชุมชนชะแล้ มีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพียงพอที่จัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ศึกษาธรรมชาติ และวิถีชีวิตชุมชน ดังนั้นสภาพบริบทพื้นที่ชุมชนชะแล้จากที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ว่ามีแนวทางและการดำเนินการอย่างไร

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสองครุ จังหวัดสงขลา ใช้รูปแบบของการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสำรวจชุมชน สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การจัดเวทีสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เจาะลึกแบบไม่มีโครงสร้างแล้วนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาเรียบเรียงด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. พื้นที่ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเจาะจงเลือกชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสองครุ จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่วิจัย ด้วยเหตุผลจากการศึกษาบริบทเบื้องต้น คือ

1) เป็นพื้นที่ชุมชนที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ยังอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะพื้นที่ป่าชายเลน และความเป็นวิถีชีวิต โหนด-นา-เล ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา สะพานเส้นทางศึกษาธรรมชาติ (Walk way) ที่จัดสร้างในพื้นที่บริเวณป่าชายเลน รวมทั้งยังมีโบราณสถานและโบราณวัตถุ ที่มีอายุมานับเป็นร้อยปี เช่น วัดชะแล้สุวรรณาราม เจดีย์โบราณอายุ 500 ปี บ่อน้ำชะแล้ และพระพุทธรูปวิหารเขาคอก เหมาะกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกพื้นที่หนึ่งของจังหวัดสงขลา

2) เป็นชุมชนที่มีผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นในชุมชน

3) ชุมชนมีความต้องการที่จะให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นในชุมชนอย่างมีระบบ และแบบแผน แนวทางที่ชัดเจน อันจะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของพื้นที่ต่อไป

2. ผู้ให้ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำเลือกผู้ให้ข้อมูลโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) และแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth interview) ออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

2.1 ตัวแทนของชุมชนจากหมู่ที่ 1 ถึงหมู่ที่ 5 ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลชะแล้ โดยคัดเลือกจากการสุ่มตัวอย่างแบบจำเพาะเจาะจง ที่เคย

ทำกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น เจ้าของบ้านที่จัดทำโฮมสเตย์ สมาชิกกลุ่มเรือนำเที่ยว สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น โดยเลือกมาหมู่บ้านละ 5 คน รวมจำนวน 25 คน

2.2 ผู้รู้ของชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ประธานกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน/ชมรมผู้อาวุโสของชุมชน เป็นต้น รวมทั้งสิ้น 10 คน เป็นผู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน ประวัติความเป็นมาตลอดจนแนวคิดและลักษณะของแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

2.3 เจ้าหน้าที่ของรัฐในชุมชน ได้แก่ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลชะแล้ รองนายกเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาลตำบลชะแล้จำนวน 5 คน กำนันและผู้ใหญ่บ้านทั้ง 5 หมู่บ้าน รวมทั้งสิ้น 12 คน ซึ่งเป็นบุคลากรของรัฐที่มีส่วนสำคัญในด้านการพัฒนาร่วมกับชุมชน

2.4 ฝ่ายบริหารของรัฐที่รับผิดชอบและดูแลพื้นที่ชุมชนด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสงขลา จำนวน 1 คน ซึ่งเป็นบุคลากรของรัฐที่ดูแลด้านนโยบายที่นำลงสู่ภาคปฏิบัติในพื้นที่ชุมชน

รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth interview) จาก 5 กลุ่ม จำนวน 45 – 48 คน โดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งพิจารณาจากการเป็นผู้มีบทบาทและความเกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลสำคัญที่มีผลต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือสำหรับการรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ มีดังนี้

3.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งแนวคำถามจะเป็นประเด็นสภาพปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับบริบทพื้นที่ ความรู้เกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนความคิดเห็นวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนความต้องการความพร้อมของชุมชนและศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนชะแล้

3.2 การจัดสนทนากลุ่ม ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลแนวทางการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยจะเป็นการระดมความคิดเห็น เกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ อุปสรรค แนวทางการแก้ไข และการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนชะแล้

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

4.1 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นของการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.2 การสำรวจชุมชน (Community survey) สังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน สภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ภูมิทัศน์ของชุมชน สภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยรวม และจัดบันทึกรวบรวม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับบริบทชุมชน ทั้งวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมอย่างชัดเจน

4.2 การจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus group) บันทึกข้อมูลด้วยการจัดบันทึกและบันทึกเสียง ในประเด็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ตลอดจนปัญหาอุปสรรค ความต้องการ และแนวทางแก้ไขปัญหที่อาจมีขึ้น

4.3 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ไม่มีโครงสร้าง จากผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตัวแทนชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลอันเป็นความรู้เกี่ยวกับบริบทชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ทัศนคติ ความพึงพอใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน รวมถึงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่

5. การวิเคราะห์และการตรวจสอบข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น จากการสำรวจ สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยใช้แนวคิดด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นแนวในการวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับสภาพวิถีชีวิตของชุมชน สภาพแวดล้อมบริบทของชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เช่น การร่วมเกี่ยวน้ำตาลสด การร่วมประเพณีห่มผ้าพระธาตุเจดีย์วัดชะแล้ ร่วมสำรวจบ้านหลังที่จะเตรียมการในการจัดทำเป็นโฮมสเตย์กับเจ้าของบ้าน และผู้นำชุมชน หลังจากนั้นวิเคราะห์ตามขั้นตอนดังนี้

กำหนดประเด็น : นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สังเกต สัมภาษณ์ และข้อมูลจากเอกสารที่รวบรวมแล้วมากำหนดประเด็น ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

จำแนกหมวดหมู่ : นำข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลจากการสังเกต จัดเวทียสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์มาจำแนกหมวดหมู่ที่ได้มาเปรียบเทียบความเหมือน และความแตกต่าง เพื่อจัดหมวดหมู่ และนำมารวมกันเป็นหมวดหมู่

สร้างข้อสรุป : นำข้อมูลที่ได้มาศึกษาอย่างละเอียด และนำประเด็นจากข้อมูลของผู้ที่ให้ข้อมูลหลักแต่ละคนมาจัดกลุ่มเพื่อสร้างข้อสรุปย่อยให้ครอบคลุมเนื้อหาที่มีความเหมือนกัน แล้วนำมาจัดกลุ่มเพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุปหลักหรือบทสรุป โดยการนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

5.2 การตรวจสอบข้อมูล

เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ว่าข้อมูลที่ได้มีความถูกต้องตรงตามประเด็นหรือไม่ โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า 3 ด้าน ดังนี้

5.2.1 ด้านระยะเวลา ผู้วิจัยสัมภาษณ์ประเด็นเดียวกันกับบุคคลคนเดียวกันแต่ต่างเวลาขึ้นเพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้จะเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่

5.2.2 ด้านบุคคล ผู้วิจัยใช้วิธีการถามข้อมูลประเด็นเดียวกันแต่ผู้ให้ข้อมูลจะแตกต่างกัน หลายนคน เพื่อตรวจสอบว่าคำตอบที่ได้จะเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่

5.2.3 ด้านสถานที่ ผู้วิจัยถามข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล ประเด็นเดียวกัน แต่ต่างสถานที่กัน เช่นที่ทำงาน ที่บ้าน หรือที่อื่นๆ เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้จะแตกต่างกันหรือเหมือนเดิม

6. เนื้อหาวิทยานิพนธ์โดยสังเขป

6.1 บทนำ นำเสนอถึงที่มาและความสนใจในการศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนทะเล ในพื้นที่ตำบลทะเล อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสงขลา ตลอดจนคำถามหลักในการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับและนิยามศัพท์เฉพาะ

6.2 การสืบค้นเอกสารเกี่ยวข้องกับงานวิทยานิพนธ์ ในการศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้มีการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน รวมทั้งเอกสารข้อมูลของพื้นที่

6.3 วิธีดำเนินการวิจัยได้นำเสนอ พื้นที่ในการวิจัย ผู้ให้ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการรวบรวมข้อมูล นอกจากนั้นยังมีการวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

6.4 ผลและการวิเคราะห์ ผู้วิจัยนำเสนอเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์ เพื่อทราบแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้ โดยจำแนกออกเป็น 9 ประเด็นดังนี้

6.4.1 ปัจจัยทางทรัพยากรเชิงนิเวศและวิถีชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

6.4.2 แนวคิดของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

6.4.3 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

6.4.4 การจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลชะแล้

6.4.5 กำหนดแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว

6.4.6 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

6.4.7 เตรียมความพร้อมของเจ้าของบ้านและตัวบ้านที่จัดทำเป็นโฮมสเตย์

6.4.8 จัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนและเชื่อมโยงกับพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

6.4.9 จัดทำการประชาสัมพันธ์และการตลาด

6.5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ นำเสนอข้อสรุปที่ค้นพบให้เห็นถึงแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้

ผลและการวิเคราะห์

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้สำหรับการศึกษา คือ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้ ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะขอเสนอผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบไม่มีโครงสร้างของผู้ให้ข้อมูลหลัก และการรับฟังความคิดเห็นจากการนำเสนอของการจัดสนทนากลุ่มนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งประเด็นออกเป็น ปัจจัยทางทรัพยากรเชิงนิเวศและวิถีชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว แนวคิดของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว การจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลชะแล้ การกำหนดแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว การเตรียมความพร้อมของเจ้าของบ้านและตัวบ้านที่จัดทำเป็นเรือนรับรองในลักษณะของโฮมสเตย์ การจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนและเชื่อมโยงกับพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง และการจัดการประชาสัมพันธ์และการตลาด จนนำไปสู่การจัดการแนวทางของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขั้นในพื้นที่ นำเสนอตามลำดับได้ ดังนี้

1. ปัจจัยทางทรัพยากรเชิงนิเวศและวิถีชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

ในส่วนนี้เป็นประเด็นในเรื่องบริบทของพื้นที่ ปัจจัยทางทรัพยากรเชิงนิเวศ และวิถีชุมชนชะแล้ เพื่อให้ได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นพื้นฐานของบริบทชุมชน ทั้งในเรื่องของประวัติความเป็นมา ทรัพยากรธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชุมชนชะแล้ จากข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักบางส่วน ทำให้ทราบว่าจุดเริ่มต้นของชุมชนชะแล้ไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร มีแต่เพียงคำบอกเล่าว่าเป็นชุมชนเล็กๆ ประมาณ 20-30 ครัวเรือน มีพื้นที่อยู่ติดทะเลสาบสงขลา ของฝั่งจังหวัดสงขลา อีกฝั่งเป็นพื้นที่ของอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เดิมเป็นชุมชนมุสลิม เมื่อระยะผ่านไปก็เริ่มมีชุมชนใกล้เคียง ที่เป็นชาวไทยพุทธได้ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ชุมชน แต่ด้วยวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธที่แตกต่างจากชุมชนเดิมที่เป็นชาวไทยมุสลิม ดังนั้น ชุมชนเดิมซึ่งเป็นชาวไทยมุสลิมก็ขยับขยายออกไปจากพื้นที่ จึงมีแต่ชาวไทยพุทธทั้งสิ้น (เหิม เพ็ชรจำรัส, หมู่ที่ 3 ตำบลชะแล้. 2548) ชุมชนชะแล้เดิมที่เป็นลักษณะของชุมชนเกษตรกรรม พื้นที่จะมีการประกอบอาชีพสามส่วนเป็นหลัก คือ ทำนา ทำตาลโตนด และทำการประมงพื้นบ้าน ตามวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่เรียกกันว่า “วิถีโหนด-นา-เล” ดังคำสัมภาษณ์ของป้าถีนและ สท.เจริญ กล่าวไว้ ดังนี้

“...พื้นที่ชนบทที่บ้านเรา แต่แรก(เมื่อก่อน)วิถีชีวิตของชาวบ้าน เข้าก็ตื่น ตั้งแต่เช้าพ่อแม่ก็ปลุกว่า เอาข้าวไปนาก่อนไปโรงเรียน แต่เด็กเดี๋ยวนี้ไม่ ตื่นมาก็อาบน้ำไปโรงเรียนคือวิถีชีวิตมันเปลี่ยนไป อยู่กันเป็นพี่เป็นน้องครอบครัวอบอุ่น ครอบครัวมีความสุข คือครอบครัวเป็นครอบครัวใหญ่...”

(ป่าถีน, สัมภาษณ์เมื่อ 14 พฤษภาคม 2556)

“...วิถีชีวิตคนชะแล้ดั้งเดิมทำการเกษตร ทำนา ประมง ขึ้นตาลโตนด รับจ้าง เป็นบางส่วน ถ้ามองจริงๆการทำนาเป็นอาชีพหลักนะครับ แล้วก็ขึ้นตาล(ป็นต้นตาลโตนด) แต่ว่าตอนนี้ชะแล้เปลี่ยนแปลงไปตามโลกาภิวัตน์ เป็นการเกษตรกึ่งโรงงาน แต่การเกษตร เช่นทำนา ทำตาลโตนดก็ยังมีอยู่รวมทั้งการหาปลาด้วย...”

(สท.เจริญ, สัมภาษณ์เมื่อ 7 กรกฎาคม 2556)

จากคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักบางส่วนดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ลักษณะทางสังคมของชุมชนชะแล้ เดิมเป็นสังคมแบบชนบท มีระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ อยู่กันเป็นลักษณะแบบครอบครัวใหญ่ และมีความสัมพันธ์กันแบบญาติมิตร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นต้น เนื่องจากในอดีตชาวบ้านนิยามแต่งงานกับคนในหมู่บ้านหรือหมู่บ้านใกล้เคียงด้วยกัน ทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่แบบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความนับถือผู้นำชุมชน ด้านการประกอบอาชีพ ชาวบ้านชะแล้ส่วนใหญ่เดิมจะประกอบอาชีพเกษตร เช่น ทำนา ทำตาลโตนด หรือการทำประมงพื้นบ้าน เนื่องด้วยยังมีทรัพยากรสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนจึงนำไปขาย แต่ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปชาวบ้านมีการส่งเสริมให้ลูกหลานเดินทางไปเรียนหนังสือมากขึ้น และปัจจุบันเองคนหนุ่มสาววัยกลางคนและชาวบ้านบางส่วนยังนิยมไปทำงานนอกพื้นที่ เช่นรับจ้างทำงานก่อสร้าง ทำงานในโรงงาน เป็นต้น ดังคำสัมภาษณ์ของป่าบุลย์ดังนี้

“...เป็นคนในพื้นที่ตั้งแต่เกิด และก็น่าจะอยู่ที่นี้ไปตลอดชีวิต แต่ก่อนคนชะแล้ทำนากันเป็นส่วนใหญ่ ขึ้นตาล งานรับจ้างไม่ค่อยมีนะ ช่วงว่างๆก็หาปลา ไปเรื่อยเพราะเมื่อก่อนพื้นที่ชะแล้ค่อนข้างสมบูรณ์ในเรื่องของทรัพยากรจำพวกสัตว์น้ำ บ้านเราเป็นพวกป็นต้นโหนด ทำนา แล้วออกเล(ทะเล)หาปลา มีสามอย่างให้ทำวนไปมาทั้งปี...”

(ป่าบุลย์, สัมภาษณ์เมื่อ 14 สิงหาคม 2556)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชะแล้มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งบนบกและในทะเล เนื่องด้วยสภาพของพื้นที่ มีอาชีพการทำนา ปลูกต้นตาลโตนด และออกเรือหาปลา นอกจากนี้ชุมชนชะแล้เองก็มีโบราณสถานที่เก่าแก่และเป็นที่ยึดเหนี่ยวของชุมชนชะแล้และบริเวณใกล้เคียง คือ วัดชะแล้ เจดีย์ชะแล้อายุ 500 กว่าปี ตามคำสัมภาษณ์ของลุงไข่ ดังนี้

“...ชะแล้ก็มีคนต่างถิ่นเข้ามาละ มาบ่อยเลย เขามาไหว้เจดีย์ชะแล้กัน เขา มาแล(ดู)วัด บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์กัน มาไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ลุงก็ชอบนะ คนเข้ามาเที่ยวบ้าน เรา...”

(ลุงไข่, สัมภาษณ์เมื่อ 14 สิงหาคม 2556)

จากข้อมูลของการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักบางส่วนที่กล่าวมาแล้วนั้น ผลที่ได้ทำให้ทราบว่า ชุมชนชะแล้ก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งของจังหวัดสงขลา ที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งบนบกและในทะเล รวมทั้งโบราณสถาน วิถีชีวิตที่น่าสนใจของพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา หรือที่เรียกว่า วิถีชีวิตโหนด-นา-เล (ไพฑูรย์ ศิริรักษ์, สัมภาษณ์ ณ ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบก. 2556) สำหรับให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเยี่ยมชม และจากการที่มีคนเข้ามาท่องเที่ยว สักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน เช่น เจดีย์ชะแล้ บ่อน้ำศักดิ์ อย่างสม่ำเสมอทำให้ชุมชนได้เริ่มเกิดแนวคิดในส่วนของนักท่องเที่ยวที่จะให้มีขึ้นในชุมชนของตนเอง โดยผู้วิจัยขอเสนอในลำดับถัดไป

2. แนวคิดของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในส่วนนี้เป็นประเด็นในเรื่องของแนวคิดของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีอยู่ในพื้นที่ของตำบลชะแล้ ที่เริ่มต้นจากการที่ชุมชนมองเห็นว่า มีผู้คนจากต่างถิ่นเข้ามาท่องเที่ยวตามโบราณสถาน ว่ามีความคิดเห็นเป็นอย่างไร และมองว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนชะแล้ เป็นอย่างไร ที่มองว่าจุดขายด้านการท่องเที่ยวหรือสิ่งที่น่าสนใจ หากนักท่องเที่ยวเข้ามา ซึ่งจะมีสิ่งที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่น่าสนใจรวมไปถึงโบราณสถาน รวมถึงวิถีชีวิตของชุมชน ดังคำสัมภาษณ์ของพี่ทิพย์ ได้ดังนี้

“...ที่นี้พื้นที่ของชะแล้เองก็ไม่ได้มีแหล่งท่องเที่ยวแบบในตัวเมือง เรามีธรรมชาติ เรามีโบราณสถาน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เราพาไปแล(ดู)ธรรมชาติ ไปพักบ้านชาวบ้านทำกิจกรรมร่วมกับเจ้าของบ้าน...”

(พี่ทิพย์, สัมภาษณ์เมื่อ 10 มิถุนายน 2556)

จากช่วงปี พ.ศ. 2549 ชุมชนชะแล้เริ่มมีองค์ประกอบด้านต่างๆ ที่เหมาะสม คือ ชุมชนเข้มแข็งโดยเฉพาะผู้นำชุมชนมีภาวะผู้นำสูง นั่นคือ นายขุนทอง บุญยประวิตร นายกองค้การ บริหารส่วนตำบลชะแล้ ในขณะนั้น บวกกับความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน การมีส่วนร่วม ของชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่สามารถจัดทำ ธรรมนูญสุขภาพประจำ ตำบลได้เป็นที่แรกของประเทศไทย และพื้นที่ของชุมชนมีศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ มีแหล่งป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ และวิถีชีวิตความเป็นชุมชนลุ่มน้ำ ทะเลสาบสงขลาที่มีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ดังคำสัมภาษณ์ของลุงเหิมและผู้ใหญ่บ้าน ประวิทย์ ดังนี้

“เราก็มีสิ่งแวดล้อม เรามีมรดกทางสิ่งแวดล้อม เช่นป่าชายเลนที่สมบูรณ์ มี ทะเลสาบ ทางวัฒนธรรมเราก็มีวัดชะแล้ มีโบราณสถานอายุ 550 กว่าปี เรามี วัฒนธรรมหนังตะลุง รำโนราห์ เพลงบอก วัฒนธรรมการลากพระ”

(ลุงเหิม, สัมภาษณ์เมื่อ 4 กันยายน 2556)

“...ท่องเที่ยวของชะแล้ น่าจะเกิดขึ้นได้ซักประมาณสามสี่ปีได้ จากการจุด ประกายของอดีตนายขุนทอง ในการพัฒนาของท้องถิ่น แต่ยังไม่เป็นระบบเท่าไร หรอก...”

(ผู้ใหญ่บ้านประวิทย์, สัมภาษณ์เมื่อ 14 มกราคม 2557)

จากคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักบางส่วน แสดงให้ทราบว่า ชุมชนมีแนวคิดในเรื่อง ของการจัดการท่องเที่ยวนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ช่วงที่ยังมีการดูแลชุมชนโดยองค์การบริหารส่วนตำบล ก่อนที่จะยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลตำบล แต่การจัดการท่องเที่ยวในชุมชน เริ่มต้นจากผู้ที่มิอำนาจในส่วน ของการจัดสรรงบประมาณ นั่นคือนายกองค้การ บริหารส่วนตำบล นายขุนทอง บุญยประวิตร ที่ได้มีการ กำหนดแบบแผนของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะเป็นเพียง ผู้ดำเนินการ ยังขาดในเรื่องของระบบการจัดการที่ยังไม่ชัดเจน และเกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับ หนึ่ง ส่วนชุมชนชะแล้เองก็มองว่ามีสิ่งที่สามารถนำเสนอให้กับนักท่องเที่ยวได้ อาทิเช่น พื้นที่ป่าชาย เลน วัดชะแล้สุวรรณรามที่มีเจดีย์ชะแล้อายุ 500 กว่าปี บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ชะแล้ อุโบสถพระเจ้าตกรวมทั้งศิลปวัฒนธรรมการแสดง และการเข้ามาของนักท่องเที่ยวก็ทำให้ชุมชนมีรายได้เสริมที่จะช่วย ในเรื่องของเศรษฐกิจภายในชุมชนให้ดีขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ของกำนันชอบ ดังนี้

“...การท่องเที่ยว กิจกรรม ถ้าสถานที่ท่องเที่ยว นั้น สมัยนายกขุนทองเป็น นั้น เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็ได้วางระบบไว้แล้ว อย่างวัดชะแล้ บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ คือบ่อน้ำชะแล้ และก็มีอุโบสถพระตก อย่างพื้นที่ก็เช่นป่าชายเลน ริมคลองเลสาบ สงขลา ก็เป็นเป้าหมายของนักท่องเที่ยว แต่ชาวชะแล้ก็หวังว่าการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้น ในชุมชน เขาได้ขายของ มีคนเข้ามาในหมู่บ้าน...”

(กำนันชอบ, สัมภาษณ์เมื่อ 4 สิงหาคม 2556)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสมาชิกในชุมชนมีแนวคิด เห็นตรงกันในเรื่องของการท่องเที่ยวของชุมชนชะแล้ ว่าน่าจะเป็นในลักษณะของการท่องเที่ยวแบบ วิถีธรรมชาติ การมาสักการะบูชาโบราณสถาน โบราณวัตถุ การมาดูและศึกษารวมชาติป่าชายเลน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ดังนั้นความคิดเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักรวมกับข้อมูลที่ได้ จากเวทีสนทนากลุ่ม จึงนำไปสู่การมีส่วนร่วมของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของ ชุมชนชะแล้ อย่างเป็นรูปธรรมตามลำดับ

3. การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

ในส่วนนี้เป็นประเด็นในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน จากช่วงแรกเริ่มที่ชุมชนได้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในพื้นที่ชุมชนชะแล้ เริ่มต้นขึ้นหลังจาก ที่มีการประกาศใช้ธรรมนูญสุขภาพตำบลขึ้นในปี 2552 ทั้งผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ อาทิ นายก องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ อาทิ ประธาน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประธานกลุ่มผู้สูงอายุ ประธานสภาวัฒนธรรมตำบล ชาวบ้านในชุมชน องค์กร ต่างๆในพื้นที่ชุมชนชะแล้ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน มีความพร้อมและมีการแสดงออกใน เรื่องของการมีส่วนร่วมเป็นอย่างดีจากทุกภาคส่วน มีการประสานงานและนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมา ใช้ในเรื่องของการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ ดังคำสัมภาษณ์พี่เม่นและพี่อุตม ดังนี้

“...เคยเข้าร่วมครั้งที่เขามาถ่ายทำอะไรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวนี้ละ ก็เดิน สะพานศึกษาธรรมชาติแถวป่าชายเลน ผมก็พาเดินเที่ยวไปตลอดและก็อธิบายถึง ต้นไม้อยู่ตามธรรมชาติว่า นี่ต้นอะไร มีสรรพคุณอย่างไรบ้าง บางที บางต้นอาจจะ มี สรรพคุณเป็นยา บอกเล่าให้คนมาเที่ยวฟัง ก็เข้าร่วมตลอดกิจกรรมครั้งนี้...”

(พี่เม่น, สัมภาษณ์เมื่อ 24 ตุลาคม 2557)

“...ผมเองก็มีส่วนร่วมในฐานะของตัวแทน กลุ่มขับเคลื่อนของภาคประชาชน เราทำอย่างไรให้ชาวบ้านมีรายได้ กระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน เพราะเราเองก็ทำนา ขายข้าว ขายขนม ถ้าเราขายในพื้นที่มันก็ได้เท่านั้น แต่ถ้าได้ขายให้กับนักท่องเที่ยวมันก็จะมียาได้เพิ่มขึ้น เป็นอะไรที่ดีมากๆครับ...”

(พ็อดม, สัมภาษณ์เมื่อ 13 สิงหาคม 2557)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชะแล้ได้มีการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติเพื่อต้องการที่จะให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกันระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว โดยทั้งตัวบุคคล หรือ การที่กลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน พร้อมการนำเครือข่ายที่มีอยู่เข้ามาขับเคลื่อนในเรื่องของการท่องเที่ยว ทั้งนี้ชุมชนมองว่า การท่องเที่ยว ก็เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดรายได้เข้าสู่ชุมชน อันจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของชุมชน มากยิ่งขึ้นและที่สำคัญเพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้เกิดความรู้สึกที่ดีเมื่อมาท่องเที่ยว ตามแนวคิดของชุมชน จึงมองเห็นว่าหากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนน่าจะเป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่งให้กับชุมชน ดังคำสัมภาษณ์ของ สท.เจริญและพีเมธา ดังนี้

“...เพราะเชื่อว่าถ้ามีคนเข้ามาในพื้นที่เขาจะพาเงินเข้ามาจับจ่ายในชุมชน และชาวบ้านมีของขาย เราจะมียาได้เพิ่มขึ้นในการสร้างรายได้ อีกวิธีหนึ่ง...”

(สท.เจริญ, สัมภาษณ์เมื่อ 7 กรกฎาคม 2556)

“...การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้ต้องมาจากความร่วมมือของชุมชน ของคนในชะแล้ ทุกคนต้องมีส่วนร่วม ในเครือข่าย เอา 23 เพื่อนเกลอเข้ามาเป็นกลุ่มที่จุดประกายให้มีการมาเยี่ยมเยือน ถือเป็นการท่องเที่ยว ใช้ความสัมพันธ์แบบเครือข่ายที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์...”

(พีเมธา, สัมภาษณ์เมื่อ 14 ธันวาคม 2556)

จากคำให้สัมภาษณ์ที่กล่าวมาของผู้ให้ข้อมูลหลักบางส่วนเบื้องต้น พอที่จะรวบรวมและสรุปได้ในเรื่องแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชะแล้ มีสิ่งที่สามารถดำเนินการเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ศักดิ์ สุริยารกุล (2546) ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่ใช้ในการบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวว่า เพียงพอหรือสามารถที่จะดำเนินการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้นั้นต้องมีองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านของการท่องเที่ยว

เชิงนิเวศ คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการจัดการ องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ และองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม และการเตรียมความพร้อมของชุมชนก็มีส่วนสำคัญที่จะทำให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ นอกจากนี้ชุมชนเองก็ยังมีหน่วยงานและภาคส่วนองค์กรที่เข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่

ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม ผลที่ได้จากการจัดเวทีสนทนากลุ่ม ชุมชนจึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลชะแล้ขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้มีกิจกรรมและการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและชัดเจน

4. การจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลชะแล้

ในส่วนนี้เป็นประเด็นในเรื่องของการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยว จากการนำเสนอในส่วนของการมีส่วนร่วมของชุมชนชะแล้ ทำให้รับทราบว่าชุมชนมีความคิดเห็นในส่วนของการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและชัดเจน จากประสบการณ์ของชุมชนในการจัดทำ “ธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้” ที่มีเรื่องของการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบและมีผู้ที่รับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบการดำเนินการได้ ดังนั้นชุมชนชะแล้ จึงมีความคิดเห็นตรงกันว่า หากจะดำเนินการให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม จึงได้มีการสานต่อในเรื่องของคณะกรรมการการท่องเที่ยว ซึ่งเดิมชุมชนชะแล้เองก็เคยมีกลุ่ม “คณะกรรมการเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำทะเลสาบสงขลา” เริ่มจัดตั้งขึ้นใน ปี พ.ศ.2553 (เมธา บุญยประวิตร, หมู่ 3 ตำบลชะแล้. 2556) โดยได้ข้อมูลจากการจัดเวทีสนทนากลุ่ม นำเสนอได้ดังนี้

“...ตอนนั้น เราเริ่มที่จะมีการจัดตั้งกรรมการ ที่จะทำเรื่องท่องเที่ยวนี้ล่ะ แต่ว่าพอนายกขุนทองเสีย ก็ไม่ถึงกับหยุด แต่เราคิดว่าจะชะลอไว้ก่อน พอเราทำอีกก็เอาชุดนี้ล่ะ...”

(พี่เมธา, สัมภาษณ์เมื่อ 1 พฤษภาคม 2556)

“...ส่วนนี้เราก็พร้อมอยู่แล้วล่ะ ผมว่า แต่คงต้องเอามาจัดตั้งใหม่ บางคนก็ไม่ได้อยู่ที่นั่นแล้ว แต่หลายคนก็ยังเอาด้วย ก็ยังทำ เราก็ก็นัดเอากรรมการเดิม ก็จัดตั้งใหม่ เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเรานะจะได้เดินต่อ แต่จริงๆเราก็เดินอยู่นะ...”

(สท.เจริญ, สัมภาษณ์เมื่อ 1 พฤษภาคม 2556)

จากการนำเสนอความคิดของพีเมธาและ สท.เจริญ และผู้ที่เข้าร่วมการจัดเวที สทนากลุ่มครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2556 จะเห็นได้ว่า ชุมชนชะแล้มีการนำเสนอให้ทราบถึง ตัวแทนและคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำทะเลสาบสงขลา ที่ชุมชนได้มีการจัดตั้ง ขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2553 โดยคณะกรรมการทั้งหมด จะอยู่ในความดูแลของเทศบาลตำบลชะแล้ โดย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล นายขุนทอง บุญยประวีตร ในขณะนั้น

ภายใต้การจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนชะแล้ และ ได้มีการปรับตัวบุคคลและตำแหน่งเพื่อให้มีความเหมาะสมกับสถานภาพของตัวแทนชุมชนในพื้นที่ ตามสถานการณ์ปัจจุบัน ชุมชนจึงมีความคิดเห็นพ้องกันโดยเปลี่ยนจาก “คณะกรรมการเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำทะเลสาบสงขลา” มาเป็น “คณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลชะแล้” ทั้งนี้ จากคำให้สัมภาษณ์ของ นายกเทศบาลมนตรีเทศบาลตำบลชะแล้ นายไพศาล บังศิลป์ และ สท.เจริญ ได้กล่าวถึงกรรมการชุดนี้ ดังนี้

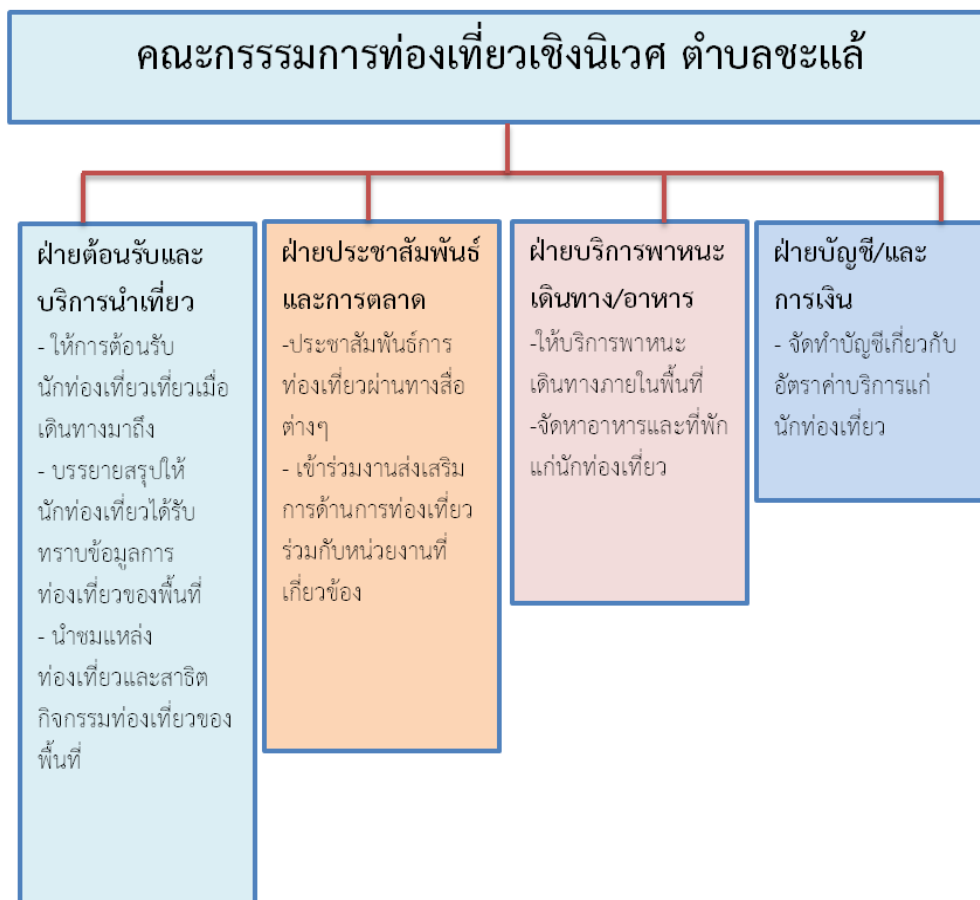
“...ส่วนนี้ ชุมชนเองก็เคยมาคุยกันไว้ก่อนแล้ว โดยจะมีการเปลี่ยนแปลง ในส่วนของกรรมการ เพราะว่าบางคนก็ย้ายออกจากพื้นที่ บางคนก็มีตำแหน่งอื่น เข้ามา แต่ก็ยังอยู่ช่วยกันเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยังคงดำเนินไป...”

(ไพศาล บังศิลป์, สัมภาษณ์เมื่อ 1 พฤษภาคม 2556)

“...เพราะเรามีกรรมการชุดเดิมที่เคยทำเรื่องนี้ไว้แล้ว ก็เลยยกเอาชุดนี้แหละ มา บางคนก็นั่งอยู่ที่นี้เหมือนกัน แต่เรานะปรับแก้บางคน เพราะทุกคนมีจิตอาสาและยินดีช่วยให้ชุมชนได้เดินเรื่องท่องเที่ยวอยู่แล้ว...”

(สท.เจริญ, สัมภาษณ์เมื่อ 7 กรกฎาคม 2556)

ทั้งนี้ผู้วิจัย ได้ทำการจัดทำแผนผังการดำเนินงานของ คณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้ จากผลสรุปของการจัดเวที สทนากลุ่มทั้งสองครั้งและข้อมูลที่ได้จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้ตามแผนผังที่ 1 ดังนี้

แผนผังที่ 1 โครงสร้างคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
จัดทำโดย : นายธเนศ ทวีบุรุษ

จากการนำเสนอและคำสัมภาษณ์ที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น ผู้วิจัยรวบรวมและวิเคราะห์ได้ในเรื่องของการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้ โดยการนำคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำทะเลสาบสงขลา ที่มีการจัดตั้งไว้อยู่แล้ว มาปรับเปลี่ยนเพื่อให้ตรงกับความต้องการด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ทั้งนี้ก็เพื่อให้มีการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสานต่ออย่างมีกระบวนการมีส่วนร่วมที่ชัดเจน จากการรวมตัวจากตัวแทนจากหลายกลุ่มในชุมชน และมีผู้ที่รับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของคณะกรรมการอย่างเป็นรูปธรรม และเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนดำเนินการอย่างชัดเจนมากขึ้น และนอกจากนี้ข้อสรุปจากการจัดเวทีสนทนากลุ่ม ชุมชนได้มีการกำหนดแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวของพื้นที่ชุมชนชะแล้ นำเสนอตามลำดับต่อไป

5. กำหนดแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว

จากการที่ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลชะแล้ขึ้น ในส่วนนี้เป็นประเด็นในเรื่องของการกำหนดแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อที่จะให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบถึงแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนชะแล้ ว่ามีอะไรบ้าง และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะให้นักท่องเที่ยวเลือกแต่ตัดสินใจในการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลชะแล้

โดยแหล่งท่องเที่ยวที่ทางชุมชนได้กำหนดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลัก ประกอบด้วย 2 ด้าน ดังนี้ ด้านแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ชุมชนมีการกำหนดจุดหลักไว้ที่วัดชะแล้สุวรรณาราม ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 3 เนื่องด้วย เป็นพื้นที่มีโบราณสถานเก่าแก่ เหมาะแก่การศึกษาและสักการบูชา ก็คือ เจดีย์ 500 กว่าปี พระพุทธรูปขนาดใหญ่ประดิษฐานภายในวิหารเล็กบนยอดเขาเล็กๆ และบ่อน้ำเก่าแก่ที่มีความเชื่อในเรื่องของการนำน้ำไปใช้เพื่อการรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ก็จะเป็นในลักษณะของการศึกษา ด้านแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ชุมชนมีการกำหนดจุดหลักอยู่ที่สะพานเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และบริเวณพื้นที่ป่าชายเลนริมทะเลสาบสงขลา ซึ่งอยู่บริเวณหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 1 โดยกิจกรรมในส่วนพื้นที่ของสะพานเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ก็จะเป็นการศึกษาพันธุ์ไม้ป่าชายเลนและกิจกรรมการดูนก ตามคำสัมภาษณ์ของ สท.ประเสริฐและพีผล ดังนี้

“...ชะแล้จริงๆแล้วน่าเป็นที่ท่องเที่ยวเหมือนกันนะ แต่มันอาจจะเป็นเชิงธรรมชาติ ป่าชายเลนของชะแล้ก็ถือว่าสมบูรณ์พอสมควร ที่วัดก็มีพระ มีเจดีย์เก่าแก่ตั้ง 500 ปีมาแล้ว ตู่วิถีชีวิตทำนองนั้น...”

(สท.ประเสริฐ, สัมภาษณ์เมื่อ 16 มิถุนายน 2556)

“...เรายังมี สะพานศึกษาธรรมชาติในป่าชายเลน ที่ นายคนเก๋าร่วมกับปตท. ได้ทำไว้ มีสะพานเดินในป่าชายเลน มีป้ายบอกว่ามีต้นไม้ชนิดไหน ก็เป็นที่น่าเที่ยวอีกที่หนึ่งที่น่าสนใจนะถ้าในเรื่องของธรรมชาติ...”

(พีผล, สัมภาษณ์เมื่อ 14 มกราคม 2557)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวข้างต้น ทำให้มองเห็นได้ว่า นอกจากแหล่งท่องเที่ยวหลักที่ทางชุมชนได้กำหนดแล้วนั้น ชุมชนเองก็ยังร่วมกันคิดและนำเสนอในส่วนของกิจกรรมที่จะให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ของชุมชน ทั้งนี้เพื่อที่จะให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้วิถีชีวิตร่วมกับชุมชนอย่างแท้จริง อาทิเช่น การจัดให้มีกิจกรรมการล่องเรือเพื่อให้

นักท่องเที่ยวได้ชมทิวทัศน์และวิถีชีวิตริมน้ำของทะเลสาบสงขลา โดยเรือประมงพื้นบ้านของชุมชนที่ใช้ประกอบอาชีพอยู่แล้วปรับมาเป็นเรือนำเที่ยว หรือว่าหากนักท่องเที่ยวต้องการที่จะร่วมกับชุมชนในการออกไปหาปลาก็บริการตามความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยออกเรือร่วมกับชาวบ้านไปดูการจับปลาโดยเครื่องมือภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือจะเป็นการไปดูการขึ้นต้นตาล ร่วมกับเจ้าของบ้านในการเคียนน้ำตาล ดูว่านักท่องเที่ยวต้องการแบบไหน เช่นการทำนาอินทรีย์ ชุมชนอาจจะต้องใช้วัวใช้ควาย ซึ่งนักท่องเที่ยวอาจจะมาขอ ดู ทำเป็นเชิงกิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้เลือกกิจกรรมตามความต้องการได้อย่างเต็มที่ ดังคำสัมภาษณ์ของสมพรและสท.เจริญ ดังนี้

“...ถ้านักท่องเที่ยวอยากไปล่องเรือ ก็มีเรือของชาวบ้านออกหาปลาอยู่แล้ว แต่ว่าอาจจะไม่สะดวกเพราะเป็นเรือที่ชาวบ้านออกหาปลาอยู่แล้ว แต่ถ้าชอบ ผมว่าทำได้อยู่แล้ว หรืออยากดูนาข้าว ปลูกข้าว ทำแบบบ้านๆ ก็มีให้เห็นเหมือนกัน...”

(สมพร, สัมภาษณ์เมื่อ 16 มิถุนายน 2556)

“...เคยมีนักท่องเที่ยวมาแล้วไปกวนน้ำตาล เห็นชอบกันมากเลย ส่วนนี้ก็เอาให้เป็นกิจกรรมของนักท่องเที่ยวก็ได้ ให้ไปช่วยหยอดน้ำผึ้งแวนแบบเนี้ย พวกมาเที่ยวชอบกันจัง...”

(สท.เจริญ, สัมภาษณ์เมื่อ 7 กรกฎาคม 2556)

ผลที่ได้จากการนำเสนอและคำสัมภาษณ์ที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น และชุมชนชะแล้ก็มีการกำหนดจุดแหล่งท่องเที่ยวที่จะนำมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักในพื้นที่ชุมชน ชุมชนก็นำเสนอในส่วนของที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ทั้งนี้ ชุมชนได้เห็นสภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ได้กำหนดไว้เบื้องต้น เริ่มมีความเสื่อมโทรมของพื้นที่และขาดการดูแลรักษา หากนักท่องเที่ยวจะเข้ามาท่องเที่ยว จะทำให้นักท่องเที่ยวไม่สะดวกและไม่ปลอดภัย ดังนั้นชุมชนจึงมีความคิดเห็นในเวทีสนทนากลุ่มและจากการสัมภาษณ์ว่า ควรจะมีการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ให้เริ่มต้นจากการพัฒนาและปรับปรุงในส่วนของแหล่งท่องเที่ยวหลักก่อนหลังจากนั้นก็ค่อยพัฒนาในส่วนอื่นๆตามลำดับไปตามคำสัมภาษณ์ของ สท.เจริญ ดังนี้

“...เพื่อพัฒนาให้มันดีขึ้น อันแรกผมว่า พัฒนาเรื่องสถานที่ก่อนก็ได้ เพราะว่าเรามาปรับปรุงกันตัวเอง ไม่ต้องรอใคร ก็ช่วยๆกัน เราก็ค่อยๆทำค่อยเป็นค่อยไป...”

(สท.เจริญ, สัมภาษณ์เมื่อ 7 กรกฎาคม 2556)

ผลที่ได้จากการนำเสนอและคำสัมภาษณ์ที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น จากการที่ชุมชนชะแล้ได้มีการกำหนดจุดท่องเที่ยวที่จะนำมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักในพื้นที่ชุมชนแล้ว ชุมชนก็นำเสนอในส่วนของการที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ทั้งนี้ ชุมชนได้เห็นสภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ได้กำหนดไว้ มีความเสื่อมโทรมของพื้นที่และขาดการดูแลรักษา หากนักท่องเที่ยวจะเข้ามาท่องเที่ยวจะทำให้นักท่องเที่ยวไม่สะดวกและไม่ปลอดภัย ดังนั้นชุมชนจึงมีความคิดเห็นในเวทีสนทนากลุ่มและจากการสัมภาษณ์ว่า ควรจะมีการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ให้เริ่มต้นจากการพัฒนาและปรับปรุงในส่วนของแหล่งท่องเที่ยวหลักก่อนหลังจากนั้นก็ค่อยพัฒนาในส่วนอื่นๆตามลำดับไป

6. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

ในส่วนนี้เป็นประเด็นในเรื่องของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว สำหรับพื้นที่ชุมชนชะแล้เอง ในส่วนของชุมชนหลังจากที่ได้มีการลงมติดำเนินการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และส่วนอื่นๆที่ควรพัฒนาเพิ่มเติมจากที่มีอยู่แล้ว เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว ที่จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่เกิดการปรับปรุง และนำไปสู่แหล่งท่องเที่ยวที่นำเสนอได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น อันดับแรกชุมชนมีความคิดเห็นตรงกันในเรื่องที่ถือได้ว่าเป็นจุดหลักของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ประกอบด้วย วัดชะแล้สุวรรณราม ที่มีเจดีย์ชะแล้อายุกว่า 500 ปี และบ่อน้ำเก่าแก่ ที่มีความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ ที่ภายนอกชุมชนชะแล้ รู้จักเป็นอย่างดี รวมไปถึงสะพานศึกษาเส้นทางธรรมชาติ ที่ชุมชนมองว่าควรที่จะมีการพัฒนาทั้งด้านภูมิทัศน์ของบริเวณพื้นที่รวมทั้งการปรับปรุงซ่อมแซม บำรุงรักษา เพื่อให้สะดวกและง่ายต่อการทำความเข้าใจด้วยตัวเองของนักท่องเที่ยว ต่อพื้นที่มากขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ของพี่เมธาและพี่วิโรจน์ ดังนี้

“...บางจุดมันก็เริ่มรก เช่นทางขึ้นเจดีย์วัดชะแล้ หากมีการจัดงบประมาณเพื่อปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ น่าจะดี ตอนนี้ชุมชนเองก็ได้จัดทำป้ายสื่อความหมายบอกเรื่องราวของบ่อน้ำ เวลาคนมาเที่ยวจะได้เข้าใจว่า มันสำคัญยังไง ศักดิ์สิทธิ์ยังไง...”

(พี่เมธา, สัมภาษณ์เมื่อ 16 กรกฎาคม 2556)

“...ในเรื่องเชิงนิเวศป่าชายเลน ซึ่งก็ได้มีการปรับปรุงสถานที่บางส่วนแล้วนะ มีสะพานศึกษาธรรมชาติที่ได้ปรับปรุงซ่อมแซมบางส่วนแล้ว...”

(พี่วิโรจน์, สัมภาษณ์เมื่อ 16 มิถุนายน 2556)

จากคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสิ่งแรกที่ชุมชนมองว่า ควรจะมีการพัฒนา ก็คือเจดีย์วัดชะแล้โบราณอายุ 550 ปีและบ่อน้ำชะแล้ที่มีความเชื่อในเรื่องความ ศักดิ์สิทธิ์ ในการนำน้ำในบ่อไปต้มกินเพื่อรักษาโรคมัยไข้เจ็บ ซึ่งมีประวัติความเป็นมาที่ควรค่าต่อการ อนุรักษ์ การพัฒนาควรเน้นความสะอาด มีระเบียบ มีระบบป้ายสื่อความหมายอย่างชัดเจน และ สะพานเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน (Walk way) การพัฒนาควรให้ความสำคัญในด้าน การ รักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบ และความปลอดภัย ให้มีช่วงระยะเวลาการเข้า-ออก และควร ให้มีเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครตรวจตราความปลอดภัยและความเรียบร้อยในสถานที่ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการ เข้ามามั่วสุมจากบุคคลในพื้นที่และนอกพื้นที่ เหตุเพราะมีวัยรุ่นเข้ามาใช้เป็นที่พักมั่วสุมและคัก คะนองทำลายสิ่งของจึงให้มีการกำหนดให้มีการตรวจตราที่เข้มแข็งขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ของพี่วิโรจน์ และพี่เม่น ดังนี้

“...มันมีไหม(พวก)วัยรุ่นแหละ เข้ามา บางทีก็มาเที่ยวเอาไม้ตีป้ายแบบ เนี่ย คิดว่าน่าจะต้องจัดเวรยามมาช่วย เช่น พวกเรานี้ละ หรืออาสา มาช่วย...”
(พี่เม่น, สัมภาษณ์เมื่อ 16 กรกฎาคม 2556)

“...คือสถานที่มันเปิดตลอด ใครก็เข้าออกได้ ถ้ามีเวรยามผมว่าน่าจะช่วย ให้พวกวัยรุ่นไม่หาญ(กล้า)เข้ามา น่าจะช่วยป้องกันได้...”
(พี่วิโรจน์, สัมภาษณ์เมื่อ 16 มิถุนายน 2556)

นอกจากนี้แล้ว จากการที่ชุมชนจะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวได้นั้น ชุมชนชะแล้เองควรที่จะพัฒนาอยู่บนพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยอยากให้องค์กรที่เป็นเจ้าของพื้นที่ โดยเทศบาลตำบลชะแล้เป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนา และอาศัยความร่วมมือจากชุมชน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาสำเร็จตรงตามวัตถุประสงค์ และทั้งนี้ควรที่จะพัฒนาส่วนอื่นเพิ่มเติม เช่น บุคลากรทางการท่องเที่ยว หรือร้านค้าขายของภายในชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อีกด้วย (สุธรรม เดชดี, สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสงขลา. 2556)

ดังนั้น แนวทางที่ชุมชนจะดำเนินการต่อหลังจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความสะอาดแก่นักท่องเที่ยวแล้ว ก็ได้ดำเนินการในส่วนของการพัฒนาบุคลากร คนในชุมชน โดยชุมชนได้ลงความเห็นในส่วนของการเป็นเจ้าบ้านที่ดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนจึงได้มีการดำเนินการในส่วนของการเตรียมความพร้อมของเจ้าของบ้านในพื้นที่ชุมชนชะแล้ ต่อไป

7. เตรียมความพร้อมของเจ้าของบ้านและตัวบ้านที่จัดทำเป็นโฮมสเตย์

ในส่วนประเด็นนี้ หลังจากการที่ชุมชนมีความพร้อมในส่วนการมีส่วนร่วม และด้านอื่นๆที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ชุมชนได้มีการดำเนินการในเรื่องของการเตรียมความพร้อมของเจ้าของบ้านและตัวบ้านที่จัดทำเป็นโฮมสเตย์ หลังจากที่ชุมชนชะงักเริ่มมีการทำการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ได้มีระยะหนึ่ง ชุมชนชะงักก็เกิดแนวคิดในเรื่องของเรือนรับรองสำหรับนักท่องเที่ยว เนื่องด้วยชุมชนเองก็มีการดำเนินการในส่วนของการพักเรือนรับรอง สำหรับกลุ่มผู้ที่มาศึกษาดูงาน และเมื่อได้มีการกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมของชุมชนที่นักท่องเที่ยวจะร่วมกับชุมชนนั้น ชุมชนอยากให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนอย่างแท้จริง โดยการพักร่วมกับเจ้าของบ้าน ที่มีความพร้อมทั้งส่วนของสถานที่ การต้อนรับ และอธฺยาศัยที่ดีของเจ้าของบ้าน โดยเบื้องต้นเริ่มทำเป็นในรูปแบบของเรือนรับรอง แต่เมื่อมีการเข้ามาช่วยเหลือขององค์กรและภาคส่วนภายใน ทำให้ชุมชนปรับเปลี่ยนเพื่อให้เป็นที่ยอมรับในส่วนของการพักนักท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานและการยอมรับในลักษณะของโฮมสเตย์ ตามคำสัมภาษณ์ของลุงเสริมและน้ำพงษ์ ดังนี้

“...เรือนรับรองที่จะปรับให้เป็นโฮมสเตย์ของเราก็เริ่มจะดำเนินการ แต่ว่ามันยังไม่ได้มาตรฐาน 100 % แต่ก็ยังพอไปได้ คนที่เป็นบ้านๆด้วยกันก็พอจะพักได้ยังต้องปรับปรุงอีกพอสมควร คิดว่าน่าจะอยู่ได้พักได้นะ...”

(ลุงเสริม, สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2556)

“...เราได้รับการช่วยเหลือจาก ทาง ม.อ เทศบาล และบริษัททัวร์จากหาดใหญ่ มาเข้าร่วมประชุมให้ข้อคิดจนกระทั่ง มีการอบรมและก็ให้หลักการ ในการท่องเที่ยว ว่าที่จัดระบบที่พักของเรือนรับรองเดิมให้ดีขึ้นเกิดเป็นโฮมสเตย์ 9 หลัง ที่จะขอการตรวจเพื่อให้ได้การรับรอง แล้วน้ำพงษ์เองก็เป็น 1 ใน 9 หลังนั้น...”

(น้ำพงษ์, สัมภาษณ์เมื่อ 16 มิถุนายน 2556)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนเองมีแนวคิดและความพร้อมที่จะจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ยอมรับการเข้ามาของหน่วยงานภายนอก เพื่อให้การดำเนินการอย่างมีระบบ โดยชุมชนได้มีการจัดทำ กิจกรรมรับสมัครเจ้าของบ้านจากสมาชิกกลุ่มเรือนรับรองที่มีอยู่ในชุมชน และมีความประสงค์ มีความพร้อมด้านสถานที่ในการที่จะรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อเข้า

ร่วมในโครงการ “การอบรมการเป็นเจ้าบ้านที่ดีเพื่อการท่องเที่ยว” ด้วยการสนับสนุนงบประมาณและบุคลากรจากหน่วยงานภาคเอกชนและหน่วยงานภาครัฐ ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน แล้วคัดเลือกเจ้าบ้านและบ้านที่มีความพร้อมในการที่จะเป็นบ้านพักโฮมสเตย์ต้นแบบของชุมชน โดยคัดเลือกจากบ้านที่สะอาด ปลอดภัย สภาพแวดล้อมดี ที่สำคัญ คือ เจ้าของบ้านจะต้องเปิดใจ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว และมีความเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยว เพื่อที่จะนำไปสู่การขอใบรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ต่อไปในอนาคต และชุมชนเองก็ยังเตรียมพร้อมในเรื่องของการปรับปรุงทั้งเรื่องของเส้นทางคมนาคมในพื้นที่ การเตรียมความพร้อมด้านอื่นๆ เช่น ด้านผลิตภัณฑ์สินค้า ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความพร้อมมากที่สุด ดังคำสัมภาษณ์ของพี่เมธา ดังนี้

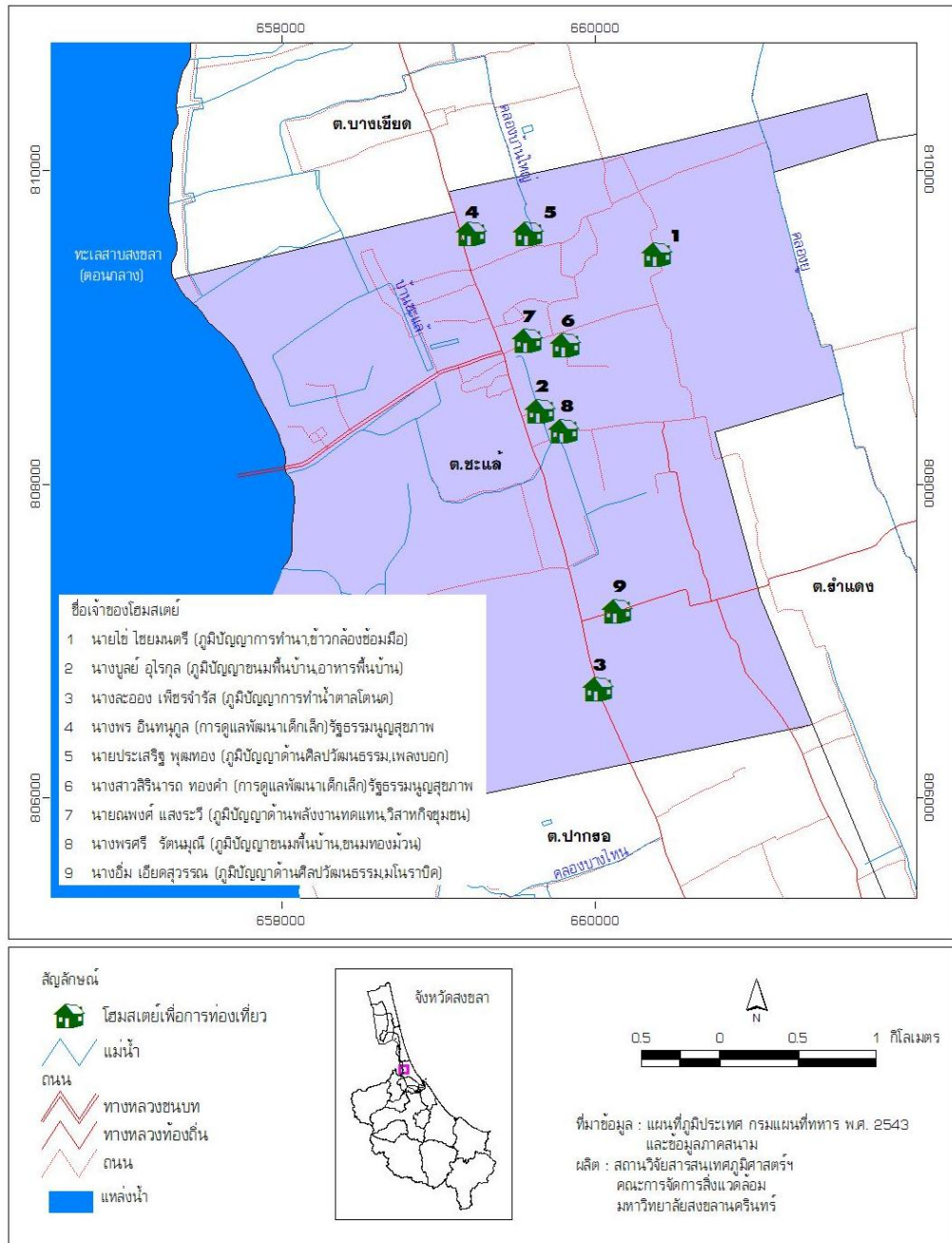
“เพื่อพัฒนาทั้งสถานที่ทั้งคนของเรา ก็ได้เตรียมทีมงานของ ม.อ ได้มาอบรมในเรื่องการเตรียมความพร้อมการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ได้แล้ว แต่ว่าในส่วนของเราทำด้านอื่นในพื้นที่ เราก็ค่อยๆทำค่อยเป็นค่อยไป”

(พี่เมธา, สัมภาษณ์เมื่อ 14 มิถุนายน 2556)

“...เราก็มีชมรมผู้สูงอายุและก็กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่เราจะมีผลิตภัณฑ์ของเราพร้อมนำเสนออยู่แล้ว เช่น ขนมตาล ลูกตาลเชื่อม น้ำผึ้งแว่น เครื่องจักสาน อะไรแบบเนี่ย อาจจะทำในเรื่องห่อ กล่องใส่ของให้มันดูดี ใช้วิธีเอาของไปวางตามบ้านที่ทำโฮมสเตย์นั้นละ นักท่องเที่ยวมานอนจะให้เห็นสินค้าของเรา...”

(น้ำพงษ์, สัมภาษณ์เมื่อ 24 ตุลาคม 2557)

จากข้อมูลและผลที่ได้ในส่วนของบ้านที่เข้าร่วมดำเนินการเพื่อขอการรับรองเป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ที่ได้มาตรฐาน ผู้ศึกษาได้ร่วมกับตัวแทนชุมชนบางส่วน ดำเนินการใช้เครื่องระบุ พิกัด GIS เพื่อทำการระบุพิกัดพื้นบ้านของผู้ได้รับการคัดเลือกจากชุมชน แล้วนำส่งสถานวิจัยสารสนเทศฯ จัดทำเป็นแผนที่ GIS เพื่อใช้ในการประกอบข้อมูล โดยจะแสดงจุดแหล่งท่องเที่ยวและฐานเรียนรู้ฯ ดังแผนที่ GIS 1 ดังนี้

แผนที่ GIS 1 แสดงพิกัดบ้านที่เข้าร่วมและผ่านการคัดเลือก เพื่อขอใบรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ของชุมชนชะแล้

จัดทำโดย : สถาบันวิจัยสารสนเทศภูมิศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ทั้งนี้ผลที่ได้จากการจัดเตรียมที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว แม้จะอยู่ในช่วงของการดำเนินการขอการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ ชุมชนก็ได้มีการกำหนดให้มีโปรแกรมการท่องเที่ยวที่จัด

โดยชุมชนเอง และนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาจัดทำ ทั้งนี้เพื่อให้โปรแกรมการท่องเที่ยวสอดคล้องกับบริบทชุมชน ทั้งเรื่องแหล่งท่องเที่ยว วิถีชีวิต วัฒนธรรม รวมไปถึงจุดเด่นของชุมชนคือ วิถีชีวิตโหนด-นา-เล ดังนั้น ผลที่ได้จากการจัดเวทีสนทนากลุ่มจึงมีโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชน ที่ชุมชนจะนำมาเป็นโปรแกรมหลักสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่ชุมชนซะแล้ว พร้อมนำเสนอต่อกักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการต่อไป

8. จัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนและเชื่อมโยงกับพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

ในส่วนนี้เป็นประเด็นในเรื่องของการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนและเชื่อมโยงกับพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง การจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยวของชุมชน เกิดจากการที่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่ยังอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติคือ ป่าชายเลนและสะพานเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน ประกอบกับเอกลักษณ์ของชุมชนในด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม โบราณสถาน และวิถีชีวิตแบบพอเพียงของชุมชน การมีศูนย์เรียนรู้สุขภาพตำบลซะแล้ว และศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีการเรียนรู้ศึกษาธรรมชาติและวิถีชีวิตร่วมกับชุมชน และเกิดความรู้สึกที่ดีต่อพื้นที่ และเพื่อจะนำไปสู่การเตรียมความพร้อมของชุมชนซะแล้วให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุณีย์ บริสุทธิ์ และคณะ (2549) ที่กล่าวถึงว่าควรมีการเตรียมความพร้อมของผู้นำชุมชนและชาวบ้านในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศึกษาโอกาสทางการตลาดในการนำนักท่องเที่ยวเข้าไปใช้บริการการท่องเที่ยวที่ชุมชนร่วมกันจัดขึ้น ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในชุมชนสามารถร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ด้วยตัวเอง และแนวทางในการเริ่มต้นการทำโปรแกรมก็เริ่มจากการใช้กลุ่มที่มาศึกษาดูงานในช่วงแรก เป็นกลุ่มที่เริ่มต้นใช้โปรแกรมการท่องเที่ยว ดังคำสัมภาษณ์ของพี่เมธา ดังนี้

“...การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้ต้องมาจากความร่วมมือของชุมชน ของคนในซะแล้ว ทุกคนต้องมีส่วนร่วม ในเครือข่าย เอา 23 เพื่อนเกลอเข้ามาเป็นกลุ่มที่จุดประกายให้มีโปรแกรมท่องเที่ยว ใช้ความสัมพันธ์แบบเครือข่ายที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์...”

(พี่เมธา, สัมภาษณ์เมื่อ 14 ธันวาคม 2556)

โดยโปรแกรมการท่องเที่ยวจากการจัดการสนทนากลุ่มครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2556 ได้มีการนำเสนอโปรแกรมที่นำเอาแหล่งท่องเที่ยวที่กำหนดไว้จากการกำหนดแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมที่กล่าวมาให้ประเด็นของการกำหนดแหล่งท่องเที่ยว นำมาปรับเข้ากับกิจกรรมของชุมชนในส่วนของ ธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ เนื่องด้วยชุมชนมองเห็นว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ ณ ขณะนี้ยังเป็นไปในลักษณะของกลุ่มผู้ที่มาศึกษาดูงาน แต่หากในอนาคตชุมชนเมื่อชุมชนได้ปรับปรุงบ้านเรือนรับรองให้ได้มาตรฐานโฮมสเตย์ และมีการพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสมบูรณ์ ชุมชนจะปรับโปรแกรมการท่องเที่ยวเพื่อให้สอดคล้องกับนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ของพีโรจน์และน้ำพงษ์ ดังนี้

“...ตอนนี้เรายังเอากลุ่มดูงานเป็นหลัก เพราะมีมาแน่นอน แต่เราก็เสริมเรื่องการพาเที่ยวแหล่งอื่นด้วย เขาจะได้กลับไปบอกได้ว่ามีที่เที่ยวอย่างอื่นกันของชะแล้ละ อีกอย่างเราก็อยากสร้างให้มันถาวรและชัดเจนมากกว่านี้ ในเรื่องของโปรแกรม...”

(พีโรจน์, สัมภาษณ์เมื่อ 16 มิถุนายน 2556)

“...โปรแกรมเราตอนนี้ใช้ไปกลางๆก่อน เดี่ยวค่อยเสริมๆเอา แล้วก็บางอย่างค่อยตัดออก แล้วใส่ในเรื่องของการพาเที่ยวธรรมชาติให้มากขึ้น...”

(น้ำพงษ์, สัมภาษณ์เมื่อ 16 มิถุนายน 2556)

โปรแกรมท่องเที่ยวที่ได้ เป็นผลที่ผู้วิจัยได้ทำการสรุป จากการจัดเวทีสนทนากลุ่ม และจากการที่ชุมชนมีกิจกรรมในการต้อนรับกลุ่มศึกษาดูงานด้านธรรมนูญสุขภาพ แต่ในอนาคตข้างหน้าหากเริ่มมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้มาจากกลุ่มผู้มาศึกษาดูงาน อาจมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมเมื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นอย่างชัดเจนและเต็มรูปแบบมากกว่าปัจจุบัน โดยโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชนชะแล้ มีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

วันที่ 1 เดินทางสู่ตำบลชะแล้

8.30 - 9.00 น. ฟังบรรยายสรุปบริบทของพื้นที่ตำบลชะแล้ (ตามความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยว) ณ ศูนย์เรียนรู้สุขภาพตำบลชะแล้

9.30 - 12.00 น. แบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น 3 กลุ่ม ตามฐานการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยกลุ่มที่ 1 เจดีย์ 550 ปีวัดชะแล้ นางทอหูก กลุ่มที่ 2 พระเขาคอก และกลุ่มที่ 3 บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

12.00 - 13.00 น. รับประทานอาหารเที่ยง (แต่ละบ้านที่นักท่องเที่ยวจะเข้าพักนำปิ่นโตมาคนละปิ่นโตมาเลี้ยงนักท่องเที่ยวโดยมาทานรวมกัน) ณ ศูนย์เรียนรู้สุขภาพตำบลชะแล้

13.00 - 17.00 น. เดินทางสู่ฐานเรียนรู้ช่วงที่ 2 ฐานที่ 1 วิถีวัฒนธรรมตาลโตนด ฐานที่ 2 วิถีวัฒนธรรมนา ฐานที่ 3 วิถีธรรมชาติป่าชายเลน (ร่วมปลูกป่าชายเลนอย่างน้อยคนละ 1 ต้น) กิจกรรมขอความร่วมมือนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นการฟื้นฟูและเสริมพันธุ์ไม้ในพื้นที่ให้กับป่าชายเลน

17.00 - 17.30 น. ฐานที่ 4 วิถีวัฒนธรรมเล (ชมพระอาทิตย์ตก)

17.30 - 20.00 น. รับประทานอาหารร่วมกัน ณ จุดศูนย์เรียนรู้ ชมศิลปะการแสดงพื้นบ้านจากกลุ่มสภาวัฒนธรรมเด็กและเยาวชนตำบลชะแล้ และร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์จากชุมชนกับเจ้าของบ้าน

20.00 น. แยกย้ายเข้าสู่บ้านพัก (โฮมสเตย์) (กำหนดตามความเหมาะสม)

วันที่ 2 ในพื้นที่

6.30-8.30 น. ร่วมกันตักบาตรพระสงฆ์ หน้าศูนย์เรียนรู้ตำบลชะแล้รับประทานอาหารเช้าร่วมกันหรือทานกับเจ้าของบ้านแล้วแต่ความสะดวก

9.00-12.00 น. ตามติดอาชีพวิถีชาวบ้าน (ตามความเหมาะสมของเจ้าของบ้านที่พักอาศัยหรือสามารถร่วมกับเจ้าของบ้านหลังอื่นก็ได้ ตามความต้องการของผู้เข้าพัก)

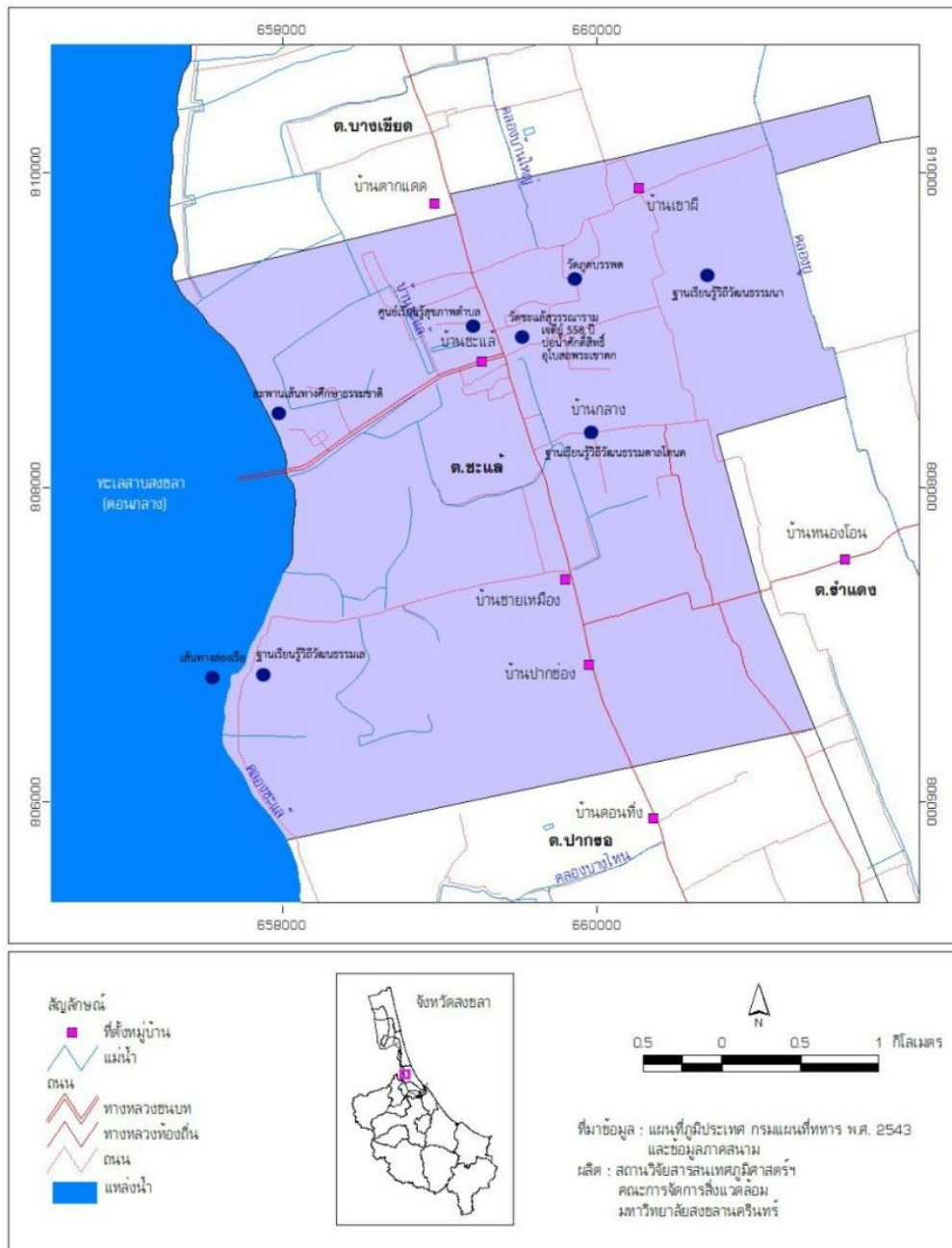
13.00-15.00 น. เรียนรู้วิถีสุขภาพตามข้อระเบียบธรรมนูญสุขภาพของชุมชน เช่น การเยี่ยมเยือนผู้ป่วยติดเตียง ดูการสาธิตสินค้าจากศูนย์วิสาหกิจชุมชนที่ร่วมกับชมรมผู้สูงอายุ

15.00-16.00 น. ร่วมสรุปและนำเสนอความคิดเห็นต่อชุมชน ณ ศูนย์เรียนรู้สุขภาพตำบล

16.00 น. เลือกซื้อสินค้าจากจุดขายสินค้าภายในชุมชนก่อนเดินทางกลับ

ในขณะเดียวกัน นอกจากโปรแกรมนำเที่ยวของชุมชนแล้ว ผลที่ได้จากเวทีสนทนา กลุ่ม ชุมชนก็มีแนวความคิดที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่กับแหล่งท่องเที่ยวนอกพื้นที่ เพื่อให้มีโปรแกรมท่องเที่ยวที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวบางกลุ่มต้องการที่จะสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์บริเวณรอบพื้นที่ใกล้เคียง อย่างเช่น วัดพะโคะ ของอำเภอสังขละบุรี หรือมีความต้องการที่จะนั่งเรือเพื่อดูวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ โดยรอบทะเลสาบสงขลา จึงได้มีโปรแกรมเพิ่มเติมสำหรับนักท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงกับพื้นที่ใกล้เคียงชุมชนชะแล้ เช่น อำเภอปากพะยูน อำเภอสังขละบุรี เป็นต้น (เจริญ รัตนสุวรรณ, สัมภาษณ์เมื่อ 7 กรกฎาคม 2556)

นอกจากนี้ ผู้ศึกษาได้ร่วมกับตัวแทนชุมชนบางส่วน ดำเนินการใช้เครื่องระบุพิกัด GIS เพื่อทำการระบุพิกัดแหล่งท่องเที่ยวตามโปรแกรมท่องเที่ยวของชุมชน แล้วนำส่งสถานวิจัยสารสนเทศฯ จัดทำเป็นแผนที่ GIS เพื่อใช้ในการประกอบข้อมูล โดยจะแสดงจุดแหล่งท่องเที่ยวและฐานเรียนรู้ฯ ดังแผนที่ GIS 2 ดังนี้

แผนที่ GIS 2 แสดงพิกัดแหล่งท่องเที่ยวและฐานเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนชะแล้ ตามโปรแกรมการ
ท่องเที่ยวของชุมชน

จัดทำโดย : สถาบันวิจัยสารสนเทศภูมิศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

โดยชุมชนได้ร่วมกันทำเส้นทางท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงทั้งภายในพื้นที่ และแหล่งท่องเที่ยวนอกพื้นที่ชุมชนชะแล้ และเสนอรูปแบบ Package โปรแกรมท่องเที่ยวโดยชุมชน สร้างเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว และออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยว โดยเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมทั้งด้านสถานที่ เจ้าของพื้นที่ และความพร้อมด้านการบริการ ได้แบ่งออกได้ เป็น 4 เส้นทางโปรแกรมท่องเที่ยว ที่ได้จากการจัดเวทีสนทนากลุ่มตามลำดับดังนี้

เส้นทางและโปรแกรมแหล่งท่องเที่ยวที่ 1 : พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์วัดชะแล้ - เจดีย์ วัดชะแล้ - จุดชมวิวยะเลสาบและทะเลหลวง - พิพิธภัณฑ์ชุมชนตำบลชะแล้

เส้นทางและโปรแกรมแหล่งท่องเที่ยวที่ 2 : ศึกษาระบบนิเวศป่าชายเลนทะเลสาบ สงขลา - ชมวิถีชีวิตตาลโตนด - ชมกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำตาลโตนด

เส้นทางและโปรแกรมแหล่งท่องเที่ยวที่ 3 : เรือนรับรองชุมชนปากช่อง - ท่องเที่ยว ศึกษาอาชีพประมงทั้งช่วงกลางวันและกลางคืน

เส้นทางและโปรแกรมแหล่งท่องเที่ยวจุดที่ 4 : ล่องเรือชมทัศนียภาพทะเลสาบ-ที่ ประทับของรัชกาลที่ 5 อำเภอปากพะยูน-หมู่เกาะรังนก เกาะสี่เกาะห้า - อุทยานนกน้ำคูชูด

ผลจากเวทีสนทนากลุ่ม ทำให้ได้โปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีกำหนดการ แหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมของชุมชนที่พร้อมนำเสนอต่อนักท่องเที่ยว โดยอาศัยฐานบริบทพื้นที่ ของความเป็นตำบลสุขภาวะด้านการจัดทำรัฐธรรมนูญสุขภาพ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวทั้งทาง ธรรมชาติ โบราณสถาน และวิถีชีวิตชุมชน และสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงสู่แหล่งท่องเที่ยว นอกพื้นที่เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวได้มีโปรแกรมที่หลากหลาย ตามความต้องการของกลุ่ม นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนชะแล้

9. จัดทำการประชาสัมพันธ์และการตลาด

ในส่วนนี้เป็นประเด็นในเรื่องของการจัดทำกรประชาสัมพันธ์และการตลาด ที่ถือได้ ว่าเป็นอีกขั้นตอนการปฏิบัติด้านการประชาสัมพันธ์เพื่อที่จะสื่อให้กับภายนอกชุมชนได้รับรู้ ถึงการ จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ทั้งนี้การประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวเองก็นับได้ว่ามี ความสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่มีช่องทางในการ ประชาสัมพันธ์ทั้ง ผ่านระบบ Internet โดยที่ชุมชนชะแล้ ได้กำหนดไว้สองรูปแบบ คือ

สื่อประชาสัมพันธ์ที่เป็นระบบ Online เช่น สื่อวิทยุชุมชน หรือ Website (www.chalaehealthycharter.com) ของสำนักธรรมนุญสุขภาพตำบลชะแล้ เหนือนอกจากกิจกรรมของสำนักธรรมนุญสุขภาพตำบลชะแล้ที่มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารอยู่แล้ว เพื่อให้เป็นช่องทางที่จะเป็นสื่อสู่ภายนอกชุมชนได้ ดังคำสัมภาษณ์ของ พี่เมธา ดังนี้

“...ทางเราก็มีเว็บไซต์ของสำนักธรรมนุญสุขภาพอยู่แล้ว คิดว่าน่าจะช่วยประชาสัมพันธ์ในเรื่องของแหล่งท่องเที่ยวของเราได้...”

(พี่เมธา, สัมภาษณ์เมื่อ 14 ธันวาคม 2556)

นอกจากในส่วนของ สื่อวิทยุชุมชน หรือ Website ชุมชนชะแล้ก็มีโครงการเพื่อที่จะจัดทำแผนปฏิบัติการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว อย่างโดยขอโดยมีการเขียนโครงการเพื่อขอความร่วมมือจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.) สำนักงานหาดใหญ่ และเทศบาลตำบลชะแล้ ในเรื่องของงบประมาณเพื่อจะเป็นสื่อกลางช่วยประชาสัมพันธ์ให้กับพื้นที่ และที่สำคัญหากมีการจัดทำแผนในส่วนของการประชาสัมพันธ์ ทางเทศบาลก็ยินดีให้ความร่วมมือในการจัดสรรงบประมาณ เวล่านักท่องเที่ยวมาเราก็จะได้แจกให้กับนักท่องเที่ยว เขาก็สามารถนำไปประชาสัมพันธ์ให้กับคนอื่นได้ นี่คือนี่ที่ทางชุมชนมีความต้องการอยู่แล้ว (ไพศาล บังศิลป์, สัมภาษณ์เมื่อ 16 มิถุนายน 2556)

สำหรับในเรื่องของการตลาด ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากและจะเป็นตัวกำหนดความสำเร็จของการให้บริการการท่องเที่ยวของผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนาสิ่งต่างๆ ที่จะตามมาในทีหลัง และเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของการดำเนินการ ตลอดถึงการกระจายรายได้ให้กับชุมชน ซึ่งชุมชนชะแล้ได้วางกลุ่มเป้าหมายด้านการตลาดไว้อย่างชัดเจน ตามคำสัมภาษณ์ของ สท. เจริญ และก้านนชอบ ดังนี้

“...นักท่องเที่ยว น่าจะเป็นกลุ่มเด็กๆ ให้มารู้จักวิถีแบบบ้านเรา เพราะเด็กเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยรู้จักกันแล้ว เจอแต่เทคโนโลยีใหม่ๆ หรือคนเฒ่าคนแก่ อะไรแบบเนี่ย เพราะคนแก่ชอบทำบุญ เขาชอบไหว้พระ...”

(สท.เจริญ, สัมภาษณ์เมื่อ 14 ธันวาคม 2556)

“...เราคงเริ่มจากเครือข่ายของเราก่อนนี่ละ พวก 23 เพื่อนเกลอ เพราะเราก็เคยไปเที่ยวบ้านเขา ให้เขามาเที่ยวบ้านเรามั่ง แลกเปลี่ยนกัน เดียวก็คงกระจายข่าวไปเรื่อยๆเองละ...”

(ก้านนชอบ, สัมภาษณ์เมื่อ 14 ธันวาคม 2556)

จากการวิเคราะห์ผลข้อมูลที่ได้จาก เวทีสนทนากลุ่ม และคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักบางส่วน ทำให้ทราบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนชนะแล้นั้น นอกเหนือจากตัวชุมชนเองที่มีการบริหารจัดการกันเองแล้ว ก็ยังมีหน่วยงานและองค์กร ทั้งภายในและนอกชุมชนเข้ามาช่วยส่งเสริม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธฤชวรรณ นนทพุทธ (2545) ที่กล่าวว่านอกจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่เป็นปัจจัยสำคัญ เนื่องจากชุมชนเป็นผู้ได้รับประโยชน์โดยตรงในพื้นที่ และชุมชนเองต้องมีบทบาทสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้กิจกรรมต่างๆ ตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงมีความสำคัญอยู่ที่การเปิดโอกาสให้ทุกองค์กรในชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนการท่องเที่ยวและสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผนการบริการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและการกระจายอำนาจตัดสินใจร่วมกัน เพื่อที่จะให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่ชุมชนชนะแล้ สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและเกิดจากพัฒนาต่อไปในอนาคต และให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดความยั่งยืนต่อไป

สรุปผล

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการลงไปศึกษา พบว่าแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้ ที่สามารถจัดทำโดยมีความพร้อมทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชน ความพร้อมของบริบทพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนชะแล้ได้มีการดำเนินการทั้งสิ้น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลชะแล้

ชุมชนมีการบริหารจัดการในรูปแบบของการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลชะแล้ เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ที่ชุมชนชะแล้ได้ร่วมกันกำหนดขึ้นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน โดยบุคคลที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการและที่ปรึกษา มาจากตัวแทนจากหมู่บ้านทั้ง 5 หมู่บ้าน ตัวแทนหน่วยงานและภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ชุมชนชะแล้ เพื่อให้มีผู้ที่รับผิดชอบและดำเนินการ ในแต่ละส่วน สามารถประสานงาน ร่วมกันทำงานได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. กำหนดแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมทั้งหมด ที่ชุมชนพร้อมนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว เป็นผลที่มาจาก การจัดเวทีสนทนากลุ่มรวมทั้งการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยชุมชนร่วมกันกำหนดและคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีจุดเด่นและมีความพร้อมทั้งด้านของสถานที่ การเข้าถึง เพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว จากชุมชนทั้งสิ้น

แหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนพร้อมนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว ทั้งแหล่งท่องเที่ยวและ กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนชะแล้ มีดังนี้

1. ป่าชายเลน ตั้งอยู่ที่พื้นที่ของหมู่ที่ 4 และ หมู่ที่ 1
2. สะพานเส้นทางศึกษาธรรมชาติ (Walk Way) ตั้งอยู่ที่พื้นที่ของหมู่ที่ 4
3. วัดชะแล้สุวรรณาราม ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 บ้านชะแล้ จะประกอบด้วย เจดีย์วัดชะแล้ อายุ 558 ปี บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ชะแล้ และอุโบสถพระเขตก
4. กิจกรรมวิถีชีวิตโหนด-นา-เล ที่เป็นจุดเด่นของชุมชน เช่น การร่วมเกี่ยวน้ำตาลโตนด การหยอดน้ำตาลแว่น การร่วมสีข้าวโดยเครื่องมือภูมิปัญญาท้องถิ่น การฝึกข้าวแบบวิถี

โบราณ การร่วมทำนา การร่วมออกหาปลากับชุมชน และการตกปลาด้วยเครื่องมือภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

5. กิจกรรมการดูนกและการศึกษาพันธุ์ไม้ป่าชายเลน ณ สะพานเส้นทางศึกษาธรรมชาติ (Walk way) พื้นที่หมู่ที่ 4

3. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

ผลจากการกำหนดแหล่งท่องเที่ยว และทั้งนี้เพื่อให้การท่องเที่ยวของชุมชน สามารถอำนวยความสะดวกในแก่นักท่องเที่ยว ชุมชนได้มีการพัฒนาสภาพภูมิทัศน์ของพื้นที่ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเน้นความสะอาด มีระเบียบ และให้มีระบบป้ายสื่อความหมายอย่างชัดเจน เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจถึงคุณค่าและความสำคัญของสถานที่ โดยชุมชนกำหนดสองจุดแรกในเบื้องต้น มีดังนี้

1. เจดีย์วัดชะแล้โบราณอายุ 550 ปีและบ่อน้ำชะแล้ จัดการปรับสภาพภูมิทัศน์ กำจัดขยะ จัดทำป้ายสื่อความหมายที่ชัดเจนและถูกต้อง

2. สะพานเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน (Walk way) กำหนดให้มีช่วงระยะเวลาการเข้า-ออก เพื่อป้องกันการเข้าไปทำลาย ป้ายสื่อความหมาย ศาลาที่พัก เป็นต้น และให้มีเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัคร รวมทั้งตัวแทนชุมชน เข้าตรวจตราความปลอดภัยและความเรียบร้อยของสถานที่ โดยมีการกำหนดเวลาในการตรวจตราอย่างชัดเจน

4. เตรียมความพร้อมของเจ้าของบ้านและตัวบ้านที่จัดทำเป็นโฮมสเตย์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

จากการที่ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในพื้นที่ ชุมชนชะแล้จึงกำหนดให้มีบริการบ้านพักเรือนรับรองสำหรับนักท่องเที่ยว และชุมชนร่วมกันคัดเลือกบ้านพักเรือนรับรองของชุมชน เข้าสู่การเตรียมความพร้อมเพื่อขอจัดตั้งเป็นโฮมสเตย์ที่ได้รับการรับรองตามมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จากสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวภายใต้คำขวัญ “กินอิม นอนดี ดูวิถีชีวิต ที่บ้านชะแล้” และกำหนดอัตราค่าบริการนักท่องเที่ยวคนละ 250 บาท ต่อ 1 คืน รวมอาหาร 3 มื้อ โดยมีบ้านที่เข้าเกณฑ์เพื่อขอการรับรอง 9 หลัง จาก 21 หลังที่เคยดำเนินการของบ้านพักเรือนรับรองเดิม

5. จัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนและเชื่อมโยงกับพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

ชุมชนชะแล้ ได้มีการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวที่กำหนดจากชุมชน โดยอาศัยเอกลักษณ์ของชุมชนในด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม โบราณสถาน และวิถีชีวิตแบบพอเพียงของชุมชน การมีศูนย์เรียนรู้สุขภาพตำบลชะแล้ และศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจชุมชน และการเตรียมการจัดให้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ และแหล่งท่องเที่ยวหลักที่กำหนดไว้เบื้องต้น เช่น วัดชะแล้ เจดีย์ชะแล้ และสะพานเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน (Walk Way) ทั้งนี้เพื่อให้มีการเรียนรู้ศึกษาธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชนไปพร้อมกัน

ทั้งนี้ชุมชนได้มีการกำหนดรายการนำเที่ยวเชื่อมโยงไปยังพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อให้เกิดความหลากหลายของโปรแกรมและเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับพื้นที่ใกล้เคียง อันประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ คือ เขตห้ามล่าพันธุ์สัตว์ป่าทะเลสาบสงขลา (คูชูด) แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน เช่น วัดพะโคะ วัดเจดีย์งาม วัดเอกเชิงแส เป็นต้น และยังเป็นทางผ่านไปสู่อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ดังนั้นชุมชนจึงได้มีการพัฒนารายการนำเที่ยวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวและสร้างทางเลือกที่หลากหลายให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่อีกด้วย

6. จัดทำการประชาสัมพันธ์และการตลาด

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ทางการตลาดร่วมกับชุมชน เพื่อหาแนวทางการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนสู่ภายนอกชุมชน ผลที่ได้จากการเวทีสนทนากลุ่ม ทำให้สามารถสรุปผลการศึกษามีดังนี้

1) การประชาสัมพันธ์ ชุมชนชะแล้ได้กำหนดให้มีรูปแบบการประชาสัมพันธ์ ผ่านทางสื่อ Online ประชาสัมพันธ์ ผ่านทางวิทยุชุมชนและระบบ Internet โดยที่มี Website ของสำนักธรรมนุญสุขภาพเป็นสื่อกลางคอยประสานงาน ต่างๆ จากแหล่งประชาสัมพันธ์ของชุมชนและแหล่งประชาสัมพันธ์ภายนอกชุมชน และสื่อแผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยขอความร่วมมือจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.)สำนักงานหาดใหญ่ และเทศบาลตำบลชะแล้ ในเรื่องของงบประมาณเพื่อจะเป็นสื่อกลางช่วยประชาสัมพันธ์ให้กับพื้นที่

2) การตลาด ซึ่งชุมชนชะแล้ได้มีการกำหนดที่จะวางกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวไว้ดังนี้ กลุ่มแรกคือ นักท่องเที่ยวจากพื้นที่ โดยเน้นกลุ่มเยาวชน เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อทำบุญไหว้พระ และกลุ่มคนทำงาน ที่เดินทางมาท่องเที่ยวทั่วไป ส่วนกลุ่มที่สองคือ

นักท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยเน้นกลุ่มเครือข่ายต่างๆ รอบพื้นที่ เช่น กลุ่ม 23 เพื่อนเกลอ (กลุ่ม 23 เพื่อนเกลอคือ ชุมชน 23 ตำบล ที่มีการติดต่อประสานงานและร่วมทำงานกันในด้านของการจัดการท่องเที่ยว ในเขตจังหวัดสงขลา เช่น ตำบลปากอ อำเภอสิงหนคร ตำบลรำแดง อำเภอสิงหนคร ตำบลท่าหิน อำเภอสทิงพระ ตำบลท่าข้าม และอำเภอหาดใหญ่ เป็นต้น

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา สามารถอภิปรายได้ว่า จากการที่ภาครัฐกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และที่สำคัญปัจจุบันคือ การท่องเที่ยวสีเขียว ซึ่งรูปแบบหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าว สามารถนำมาเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนได้เลยได้ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและคำนึงถึงผลกระทบต่อธรรมชาติ เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟู และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้คือ

1. ศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลชะแล้ สมาชิกกลุ่มเรือนรับรองตำบลชะแล้ และชาวบ้านในชุมชน ยังมีความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้อย ทำให้ขาดทักษะ ขาดความรู้และมีประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่สูงมากนัก ดังนั้นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนจึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุน การผลักดัน และแรงกระตุ้นที่เพียงพอ ซึ่งในโครงการวิจัยนี้ได้นำไปสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาทักษะ จัดอบรม ให้แก่ชุมชนชะแล้ ในด้านการให้บริการด้านการท่องเที่ยวในโครงการ “การเป็นเจ้าของที่ดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว” และ “การเตรียมความพร้อมให้มีความรู้เกี่ยวกับการจัดเตรียมบ้านพักให้เป็นโฮมสเตย์ที่ได้มาตรฐาน” เพื่อให้ชุมชนได้รับความรู้เพิ่มพูนศักยภาพที่พร้อมจะจัดบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเต็มรูปแบบต่อไปได้

2. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัจจุบันได้รับการพัฒนาส่งเสริมสนับสนุน ด้านงบประมาณในการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน จากเทศบาลตำบลชะแล้ และการให้การอบรมส่งเสริมด้านความรู้และศักยภาพในด้านต่างๆ ของชุมชน จากสถาบันการศึกษาทั้งในพื้นที่ รวมทั้งหน่วยงานต่างๆ เช่น วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสงขลา สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้(สจรส.) คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ถือได้ว่าเป็นเครือข่ายร่วมมือกันในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะการจัดงาน “เปิดโลกเลสาบ” ที่จัดร่วมกันมาแล้ว 2 ครั้งในปี 2553 และ 2554 อย่างไรก็ตามชุมชนชะแล้ในขณะนี้ยังไม่สามารถดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างเต็มรูปแบบ มีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ยังกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะกิจ เช่น กลุ่มศึกษาดูงานด้านการจัดการธรรมชาติสุขภาพประจำตำบล กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเพื่อสักการะบูชาเจดีย์วัดชะลี้ กลุ่มเยาวชนที่มาเรียนรู้งานด้านสภาวัฒนธรรมเด็กและเยาวชนตำบลชะแล้ ดังนั้นอาจ

ต้องใช้เวลาเพื่อชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำชุมชนที่ควรต้องเสียสละทุ่มเทร่างกายแรงใจเพื่อจะสามารถพัฒนาทักษะ พัฒนาประสบการณ์ของสมาชิกในชุมชน และสามารถสร้างความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ภายนอกได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

3. งบประมาณ การที่ชุมชนยังไม่สามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ เป็นเหตุให้การยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปได้ช้า เพราะชุมชนต้องรอสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐหรือเอกชนในพื้นที่ ทั้งในด้านการคมนาคม สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การสาธารณสุข และความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว รวมทั้งการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักและเกิดความพึงพอใจ อันจะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

ผลการศึกษาค้นคว้า วิจัยพบว่าทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชุมชนชะแล้ มีความเหมาะสมในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ โดยสอดคล้องกับแผนงานยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลา ที่มุ่งเน้นให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวแหล่งใหม่ อันจะเป็นทางเลือกให้แก่ักท่องเที่ยวได้มากขึ้น รวมทั้งนโยบายการเสริมสร้างความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนทุกระดับ เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถอย่างรอบด้าน โดยการสร้างความตระหนัก ความรู้ ทักษะในการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนบรรลุตามเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ เช่น เทศบาลตำบลชะแล้ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสงขลา และผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน ควรจะให้การสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เชื่อมโยงกับชุมชนชะแล้อย่างจริงจัง และต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง และพัฒนาไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเต็มรูปแบบต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป ควรวิจัยเรื่องนี้อีกครั้งแต่นับศึกษาเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ชุมชนชะแล้ ซึ่งจะสามารถใช้เป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่พึงพอใจต่อนักท่องเที่ยวได้

3. ควรมีการวิจัย ในหัวข้อ ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่สามารถเพิ่มเติมรายละเอียดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับพื้นที่มากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมการท่องเที่ยว. (2554). รายงานสถานการณ์นักท่องเที่ยวต่างชาติปี 2554 และแนวโน้มปี 2555. สืบค้นเมื่อ 16 มกราคม 2555, จาก <http://www2.tat.or.th>.
- กรมป่าไม้. (2548). การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม 2556, จาก <http://www.forest.go.th/wefcom/part2tat.html>.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544). “ประวัติ ความหมาย และองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ใน แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: กองอนุรักษ์.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2553). สถิติการท่องเที่ยวในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2554, จาก <http://www2.tat.or.th/stat/download/tst/253>.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2548). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม 2556, จาก <http://www.old.deqp.go.th>.
- คณะวิจัยสถาบันพระปกเกล้า. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนและความคิดเห็นต่อการทำงานของรัฐบาลและองค์กรอิสระ. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าครั้งที่ 4 เรื่อง 5 ปี ของการปฏิรูปการเมืองตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่, วันที่ 8 - 10 พฤศจิกายน 2545 ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ.
- เจมส์ แอล เครตัน. แปลโดย ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์. (2543). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจของชุมชน. นนทบุรี : ศูนย์สันติวิธีเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย.
- ณรงค์ศักดิ์ สุริยารกุล. “การศึกษาเกณฑ์ในการวิเคราะห์ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา”. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์ มหาบัณฑิต การจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2546.
- ธฤชวรรณ นนทพุท, การพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง. วิทยานิพนธ์ (วท.ม(สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา)) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2545
- นิตา ชัชกุล. (2550). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ปรัชญากรณ์ ไชยคช, รูปแบบการท่องเที่ยวชนบทในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. วิทยานิพนธ์ (วท.ม. (การจัดการสิ่งแวดล้อม)) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2555
- พรสวรรค์ มโนพัฒนา. (2553). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเบื้องต้น. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. (2542). สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 12. กรุงเทพฯ: บริษัทสยามเพรส เมเนจเม้นท์จำกัด.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- รัตนวดี จุลพันธุ์, การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในท้องถิ่น : กรณีศึกษา เกาะล้าน จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตรมหาบัณฑิต (วิชาสิ่งแวดล้อม) มหาวิทยาลัยมหิดล, 2547
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2540). นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประจำปี พ.ศ.2538-2539. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์ พริ้นท์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน).
- สภาวัฒนธรรมพะเยา. (2552). ประวัติวัดชะแล้และพระชีวกประวัติสมเด็จพระเจ้าพระโคะ. จ. รัษฎาบาล. เอกสาร การเก็บข้อมูลตำบลชะแล้ สภาวัฒนธรรมพะเยา.
- สุชาติ รัตนภูมิพงษ์. (2546). วัฒนธรรมชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ศึกษากรณีแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุณีย์ บริสุทธิ์ และคณะ. (2549). การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ป่าชุมชนห้วยทรายขาว จังหวัดลำพูน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- สำนักพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 36 (2555). เอกสารสรุปผลการดำเนินงาน ประจำปี พ.ศ. 2554 . เสนอต่อ ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 6 (สงขลา).
- สำนักศิลปากรที่ 13 สงขลา. (2549). สำเนาสมุดทะเบียนวัดจังหวัดสงขลา. เอกสารถ่ายสำเนา.
- สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน.(2555). พื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.
- อรสา คงทอง, ศักยภาพและแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา : กรณีศึกษาเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลสาบสงขลา (คูขุด) จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ (วท.ม. (การจัดการสิ่งแวดล้อม)) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2549

บุคลากรกรม

- กมลทิพย์ เพ็ชรจำรัส เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 1 ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2556.
- เจริญ รัตนสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 60 หมู่ที่ 5 ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2556.
- จำเริญ เพชรจำรัส เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 11/2 หมู่ที่ 4 ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2556.
- ณพงศ์ แสงระวี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 87/7 หมู่ที่ 4 ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2556.
- ประเสริฐ พุทธทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 87/1 หมู่ที่ 4 ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2556.
- ปราณี ปิยะพันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ที่ 5 ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2556.
- ป่าถัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 60 หมู่ที่ 5 ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2556.
- พีเม่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 112 หมู่ที่ 3 ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2556.
- พีผล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 31/7 หมู่ที่ 1 ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556.
- เมธา บุญยประวิตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักกรรมนุญสุขภาพชะแล หมู่ 3 ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2556.
- วิโรจน์ กาละวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 38 ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 6 ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2556.
- สุธรรม เดชดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักกรรมนุญสุขภาพตำบลชะแล ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2556.
- ลุงเสริม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักกรรมนุญสุขภาพตำบลชะแล ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2556.

บุคลากรกรม(ต่อ)

น้ำพงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักธรรมนุญสุภาพตำบลชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2556.

ชอบ บางพงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 1 ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2556.

ประวิทย์ (ผู้ใหญ่บ้านประวิทย์) แก้วคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 3 ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556.

ป่าบุลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 60 หมู่ที่ 5 ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2556.

สมพร บุญฤทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 2 ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2556.

ร.ต.เสริม พิทักษ์ฉนวน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 2 ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2556.

ไพศาล บังศิลป์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานเทศบาลตำบลชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2556.

ไพฑูรณ์ ศิริรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมู่ที่ 2 ตำบลจะทิ้งพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2556

ลุงเหิม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 5 ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2556.

อุดม เสน่หา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 2 ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2556.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1 กิจกรรมการจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Goup) ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2556 ณ ศูนย์เรียนรู้รัฐธรรมนูญสุขภาพประจำตำบลชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอลิ่งหนคร จังหวัดสงขลา

ถ่ายโดย : ทีมงานผู้วิจัย

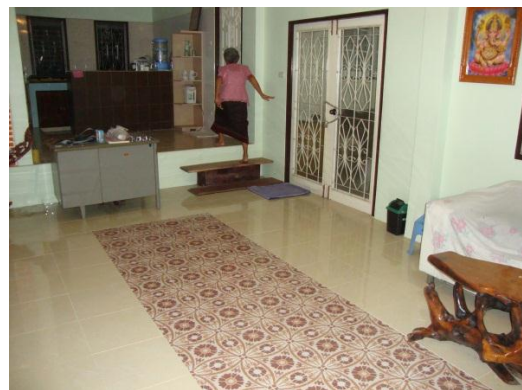
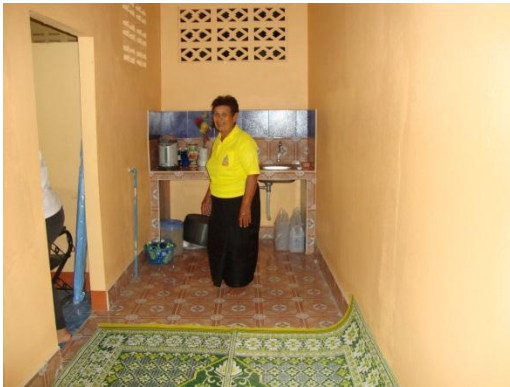
ภาพประกอบที่ 2 กิจกรรมการจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Goup) ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2556 ณ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลชะแล้ อำเภอสिंगนคร จังหวัดสงขลา

ถ่ายโดย : ทีมงานผู้วิจัย

ภาพประกอบที่ 3 กิจกรรมการร่วมคัดเลือกบ้านที่ เข้าร่วมคัดเลือก เพื่อขอมาตรฐานบ้านพักรับรอง
แบบโฮมสเตย์ชุมชนชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ถ่ายโดย : ทีมงานผู้วิจัย

ภาคผนวก ข
ภาพบ้านที่ขอรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์

ภาพประกอบที่ 4 ตัวอย่างบ้านรับรองนักท่องเที่ยวที่ได้รับการคัดเลือกจากชุมชน เพื่อนำไปการสู่ขอ
บ้านพักรับรอง นักท่องเที่ยวมาตรฐานโฮมสเตย์ของชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้
อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ถ่ายโดย : ทีมงานผู้วิจัย

ภาคผนวก ค
รายการตีพิมพ์บทความ

บทความ

เรื่อง การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชะแล้
ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชะแล้
ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

Participatory process development of Chalae community based
ecotourism management:A case study of Chalae sub-district,
Singhanakorn district, Songkhla province

ธเนศ ทวีบุรุษ Thanet Thaweeburut¹
อุทิศ สังขรัตน์ Utit Sungkharat²

Abstract

The objective of this research was to study the development of participation process in ecotourism management by Chalae community. Chalae has been recognized as good health community of people participation which was resulted in receiving health assembly award at local level from National Health Assembly in 2012. In order to improve participatory in ecotourism management, the community needs to know what pattern should proceed on. This study is a participatory action research. The research instruments of this study consist of survey, participatory and non-participatory survey, and focus group discussion. The purposive samplings of 40 participants from Chalae community were used in this study.

This research shown the development should take place in pattern of home stay management. The selected of 20 houses from community whose ready to provide service accommodation to attend training program “how to be a good host in welcome tourist” and “standard of homestay” in order to prepare for requesting Thai homestay standard assessment from the office of tourism development, ministry of sports and tourism.

Keywords: Participatory process development, Health assembly, Ecotourism management, Standard of Thai homestay.

บทคัดย่อ

¹นักศึกษาหลักสูตรปริญญาโท สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ Master of Arts Program in Human and Social Development, Department of Educational, Faculty of Liberal Arts, [Prince of Songkla University](http://www.psu.ac.th), Hatyai Campus. E-mail : songett22@hotmail.com

²อาจารย์ ดร. สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ Ph.D.Lecturer, Program Human and Social Development, Department of Educational, Faculty of Liberal Arts, [Prince of Songkla University](http://www.psu.ac.th), Hatyai Campus. E-mail : utit.s@psu.ac.th

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชะแล้ ชะแล้ได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมชนสุขภาพดีจากการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยได้รับรางวัลสมัชชาสุขภาพออร์ระดับพื้นที่ในปี พ.ศ. 2555 จาก สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ(สช.) ดังนั้นหากจะพัฒนาด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนจะดำเนินการในลักษณะรูปแบบใด งานวิจัยเป็นรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือวิจัยในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย การสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การจัดเวทีสนทนากลุ่ม ตัวอย่างประชากรคือ ตัวแทนชุมชนชะแล้ จำนวน 40 คน ที่ได้จากการคัดเลือกโดยจำเพาะเจาะจง

ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาในรูปแบบของการจัดทำโฮมสเตย์ โดยคัดเลือกบ้านของชุมชนที่มีความพร้อมในการให้บริการที่พักอาศัยจำนวน 20 หลัง เข้าร่วมโครงการอบรม “การเป็นเจ้าของบ้านที่ดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว” และ “มาตรฐานโฮมสเตย์” เพื่อเตรียมการขอรับการประเมินมาตรฐานโฮม สเตย์ไทย จากสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

คำสำคัญ: การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม, สมัชชาสุขภาพ, การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

บทนำ

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 จนถึงฉบับที่ 10 ที่ผ่านมารัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมและการจัดการท่องเที่ยวชุมชนควบคู่กันไป โดยมีนโยบายที่ชัดเจน ได้แก่ 1. กำหนดให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้มีการเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ มีความมั่นคงและมีความสมดุล 2. เสริมสร้างโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนานั้น อันจะเป็นการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สร้างงาน สร้างรายได้ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทางด้านสังคม เช่น วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนซึ่งสอดคล้องกับหลักการ การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนหลายประการ เช่น การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ซึ่งเป็นการเน้นให้ผู้รับผิดชอบการด้านการจัดการด้านท่องเที่ยวต้องมีวิธีการจัดการใช้ทรัพยากรซึ่งรวมทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม ที่มีอยู่อย่างเพียงพอ เน้นผลประสิทธิภาพที่เกิดจากการมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่าย และการพัฒนาการท่องเที่ยวกับชุมชน โดยผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนควรร่วมกันทำงาน ร่วมทำกิจกรรมกับภาคท้องถิ่นแบบองค์รวม โดยมีกิจกรรมในลักษณะร่วมกันจัดการ วิเคราะห์ แก้ปัญหา ส่งเสริมพัฒนา ประเมินผลและรับผลประโยชน์ด้วยกัน รวมทั้งควรมีการประสานกับเครือข่ายองค์กรผู้ประกอบการ องค์กร ชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้ยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555)

นอกจากนี้การมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่าย การพัฒนาเกี่ยวกับท้องถิ่นจึงควรกระทำและนำมาปฏิบัติร่วมกันโดยให้มีการดำเนินการโดยผ่านการประชุมจัดเวทีชาวบ้านเพื่อปรึกษาหารือร่วมกันกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ โดยประสานเป็นพหุภาคีในชุมชน หรือประชาคมท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการเพื่อร่วมกันพัฒนาศักยภาพ ประเมินผลและแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เพื่อเป็นการลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกัน รวมถึงการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ โดยการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน เพื่อให้ชุมชนผู้เกี่ยวข้องได้รับรู้แนวคิดและวิถีปฏิบัติในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาบุคลากร ยกระดับมาตรฐานชุมชน ตลอดจนจัดเตรียมข้อมูลเพื่อบริการข่าวสารของชุมชน ตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล ทำการวิจัยร่วมกับนักวิชาการที่มีหน่วยงานอยู่ในท้องถิ่น เพื่อนำผลปัญหา มาปรับปรุงแก้ไขการจัดการบริการให้มีประสิทธิภาพยั่งยืนสืบไป (สถาบันการทองเที่ยวโดยชุมชน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2554. หน้า 24-30)

จังหวัดสงขลา เป็นจังหวัดเขตเศรษฐกิจรวมทั้งเป็นศูนย์กลางของการคมนาคมของภาคใต้ มีนักท่องเที่ยวเดินทางจากภายในประเทศและเข้ามาจากต่างประเทศ จากสถิติในปี พ.ศ. 2555รวมจำนวนทั้งสิ้น 2,144,479 คน แบ่งเป็นจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 1,496,518 คน และนักท่องเที่ยวต่างชาติ จำนวน 647,968 คน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2555) แต่การท่องเที่ยวในจังหวัดสงขลา กลุ่มเป้าหมายของกลุ่มลูกค้าส่วนใหญ่กลับไปสู่พื้นที่ย่านการค้าและแหล่งบันเทิง ไม่ว่าจะเป็น ตลาดกิมหยง ตลาดค้าขายชายแดนไทย-มาเลเซีย รวมทั้งแหล่งสถานบันเทิงในเขตอำเภอหาดใหญ่ อำเภอสะเดาและอำเภอเมืองสงขลาเป็นหลัก ขณะเดียวกันจังหวัดสงขลาเองก็ยังมีพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย นอกเหนือจากที่รู้จักกันดีและมีชื่อเสียง อย่างเช่นหาดสมิหลา หาดชลาทัศน์ น้ำตกโตนงาช้าง หรือเกาะยอ เป็นต้น ล่าสุดแผนพัฒนาจังหวัดสงขลา ปี 2554-2558 กลยุทธ์หลัก ได้มีการส่งเสริมให้มีการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิต สินค้าด้านการท่องเที่ยว และส่งเสริมการตลาดเชิงรุก เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการท่องเที่ยว และส่งเสริมให้ประชาชน องค์กรเครือข่าย อนุรักษ์ฟื้นฟูสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, 2554) นอกจากนี้ยังมีแนวคิดพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบที่หลากหลาย คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนระหว่างหน่วยงานรัฐบาล ผู้ประกอบการ ชุมชนและนักท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมมากขึ้น เพื่อเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร และเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกทาง

ชุมชนชะแล้ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ห่างจากตัวอำเภอเมืองสงขลา ระยะทาง 32 กิโลเมตร และมีพื้นที่บางส่วนติดกับทะเลสาบสงขลา เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่ยังคงมีทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งมีเพียง 2 แห่งของพื้นที่จังหวัดสงขลา คือบริเวณตำบลบางเหรียง อำเภอควนเนียงและตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550) ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและพืชพันธุ์อันอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุทางด้านประวัติศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพิธีกรรมและวิถีชีวิตชุมชนในลุ่มน้ำ

ทะเลสาบสงขลามาดั้งแต่อดีตอย่างเช่น วัดชะแล้ที่มีเจดีย์อายุกว่า 550 ปี บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ชะแล้ตลอดจนศิลปะการแสดงเช่น มโนราห์ การแสดงหนังตะลุง รวมถึงภูมิปัญญาในด้านการถนอมอาหาร โหราศาสตร์ ศิลปะปูนปั้น และการแกะสลักแทงหยวก รวมทั้งทรัพยากรบุคคลที่มีความชำนาญและเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน เช่น ครูเพลงเพลงบอกพื้นบ้าน หมอนวดแผนไทย เป็นต้น รวมถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายของชุมชน ซึ่งเหมาะแก่การพักผ่อนของผู้ที่ต้องการความสงบเงียบและการเป็นส่วนตัว นอกเหนือจากทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่กล่าวมาในเบื้องต้นแล้ว ที่ผ่านมามีชุมชนชะแล้ก็เป็นอีกหนึ่งชุมชน ที่เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างชัดเจน จนสามารถจัดทำและประกาศใช้ “ธรรมนูญสุขภาพตำบล” คือระเบียบข้อกำหนดที่ว่าด้วยการดูแลและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน เป็นพื้นที่แรกของประเทศไทย ในปี พ.ศ.2552 (เรื่องเล่าจากบ้านชะแล้, เอกสารเผยแพร่ งานประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ. 2553. หน้า 6) และได้รับรางวัลสมัชชาสุขภาพอวอร์ดระดับพื้นที่เขตภาคใต้ ในปี พ.ศ.2555 จาก สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ(สช.) เช่นกัน (สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ, 2555) แต่จากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มุ่งเน้นในด้านของการรักษาและดูแลสุขภาพของชุมชนแต่เพียงด้านเดียว ขณะเดียวกันพื้นที่ก็ยังมีศักยภาพ ความพร้อมของชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถนำมาปรับใช้ในด้านของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะศึกษาการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชะแล้ ด้วยการผลักดันให้ ตัวแทนภาครัฐ ภาคเอกชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องรวมทั้งภาคประชาชนภายในพื้นที่ มีส่วนร่วมในการระดมความคิด ระดมปัญหา ร่วมกันดำเนินการศึกษาหารูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือจากเจ้าของพื้นที่ ทั้งภาคเอกชน ภาครัฐและภาคประชาชน และสามารถที่จะดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคง และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนและเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

วิธีการศึกษาวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้รูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการรวบรวมข้อมูลจากการ สัมภาษณ์ สังกัดแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การจัดเวทีสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างแล้วนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาเรียบเรียงด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การเลือกพื้นที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษาโดยวิธีการจำเพาะเจาะจง (Purposive sampling) ที่ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลนที่อยู่ในระดับที่ยังอุดมสมบูรณ์พร้อมจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และพื้นที่ตำบลชะแล ยังเคยผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น จากการประกาศใช้ “ธรรมนูญสุขภาพตำบล” ที่ว่าด้วยระเบียบข้อบังคับของการดูแลสุขภาพคนในชุมชน และได้รับรางวัล พื้นที่ธรรมนูญอวอร์ดภายใต้การสนับสนุนจาก สมัชชาสุขภาพ (สช.) ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ดังกล่าว เป็นพื้นที่วิจัย

2. กลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูล

2.1 เชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง เป็นตัวแทนประชาชน 5 หมู่บ้าน จำนวนทั้งสิ้น 40 ครัวเรือน ที่ได้มาจากการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive random sampling)

2.2 เชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง เป็นตัวแทนประชาชน (พื้นที่/อาชีพ/ศาสนา) ผู้รับผิดชอบหรือผู้แทนเชิงนโยบายจากหน่วยงานภาครัฐ ท้องถิ่นและภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive random sampling) ซึ่งได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้ (Key informants) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual informants) และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General informants)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ประกอบด้วย (ก) แบบสำรวจ ด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม (ข) การจัดเวทีสนทนากลุ่ม โดยกลุ่มเป้าหมายเป็นตัวแทนชุมชนจาก 5 หมู่บ้านในพื้นที่ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา (ค) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง จากผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตัวแทนชุมชน เกี่ยวกับบริบทชุมชน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และความเข้าใจของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น จากการสำรวจ สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมโดยใช้การวิเคราะห์เชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) หลังจากการรวบรวมข้อมูลได้เพียงพอแล้ว นำมาพิจารณาและวิเคราะห์ร่วมกันกับข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (Focus group) และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview) ที่มีการจำแนกประเด็นการสัมภาษณ์ และเนื้อหาบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล (Content analysis) โดยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

ข้อสรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ในภาพรวมของแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนชะแล อำเภอละเล จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยที่นำเอาการจัดการที่มุ่งเน้นในเรื่องของกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus

group)เป็นหลัก จากสมาชิกชุมชน ตัวแทนชุมชน กลุ่มเป้าหมายและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกระบวนการที่นำไปสู่การพัฒนาได้ร่วมมือวางแผนและกำหนดแผนปฏิบัติการ ทั้งนี้ผู้วิจัยสามารถสรุปผลแนวทางการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชะแล้ มีข้อสรุปตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ

จากผลของการกำหนดกิจกรรมที่ชุมชนมีจุดมุ่งหมายไปในทิศทางเดียวกันคือการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ประการแรกชุมชนได้กำหนดให้สะพานเส้นทางศึกษาธรรมชาติ (Walk way) เป็นแหล่งท่องเที่ยวจุดหลัก จากเดิมที่ที่ขาดความสนใจจากคนในชุมชน เนื่องด้วยสะพานเส้นทางศึกษาธรรมชาติตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของ สำนักงานทรัพยากรป่าชายเลนที่ 6 (จังหวัดสงขลา) ซึ่งชุมชนคิดว่ามีเจ้าหน้าที่ดูแลอยู่แล้ว ก็เปลี่ยนมาช่วยกันร่วมดูแลและรักษาร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ สะพานศึกษาเส้นทางธรรมชาตินี้มีความยาว 800 เมตร ประกอบด้วยความน่าสนใจหลักคือ พันธุ์พืชป่าชายเลน เช่น พันธุ์ไม้ป่าชายเลนชนิดต่างๆ สัตว์น้ำกร่อยชนิดต่างๆ หรือความหลากหลายของสายพันธุ์นกนานาชนิดที่อพยพมาอาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ตามฤดูกาล และวิวที่สวยงามในยามพระอาทิตย์ตกจากจุดพักของสะพานศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน (Walk way) (วิโรจน์ กาละวงศ์, สัมภาษณ์, 2556)

นอกจากสะพานศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน(Walk way) แล้ว ยังเกิดการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตตาลโดนด ที่เป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชน โดยนำนักท่องเที่ยวศึกษาตั้งแต่ขั้นตอนการนำบวงตาลและเก็บน้ำตาลจากวงตาล การเคี่ยวน้ำตาลด้วยวิธีการและเครื่องมือดั้งเดิมแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อให้น้ำตาลเนื้อเหนียวข้นและหยอดให้เป็นน้ำตาลแว่นของแม่พิมพ์ ขนาดเล็กหรือใหญ่ตามความต้องการ โดยนักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมในส่วนนี้ได้และยังมีกิจกรรมอีกหลายประเภท เช่น การร่วมเดินทางไปกับชาวบ้านเพื่อตกกุ้งและจับปลาด้วยเครื่องมือประมงพื้นบ้าน หรือร่วมเรียนรู้การทำอาหารและขนมหวานจากลูกตาลโดนด เป็นต้น (จำเริญ รัตนสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2556)

2. เกิดระบบฐานข้อมูลของชุมชนเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในตำบลชะแล้

โดยชุมชนได้จัดทำไว้ในรูปแบบของเอกสารเผยแพร่และแผ่น CD วีดีทัศน์ ที่มีข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่น พื้นที่ธรรมชาติ ป่าชายเลน สวนและนาไร่ ข้อมูลด้านพันธุ์พืชธรรมชาติและพันธุ์สัตว์ วิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและสินค้าจากชุมชน รวบรวมและจัดทำขึ้นพร้อมจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลของชุมชน (เมธา บุญยประวีตร, สัมภาษณ์, 2556) ซึ่งได้รวบรวมไว้ที่สำนักงานรัฐธรรมนุญสุขภาพของชุมชนชะแล้ หมู่ที่ 3 เนื่องด้วยชุมชนจะใช้สถานที่นี้เป็นจุดเริ่มต้นเพื่อนำเสนอข้อมูลชุมชนแก่นักท่องเที่ยวก่อนเดินทางตามโปรแกรมนำเที่ยวของชุมชน

3. เกิดศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ชุมชนเกิดความรู้สึกถึงคุณค่าของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ และแสดงบทบาทในลักษณะของการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผลจากงานวิจัยได้ทำให้เกิดความสามารถของ

ชุมชนในการบริหารจัดการของการเริ่มต้นจัดทำโครงการที่ส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นตามมา ดังเช่น

3.1 โครงการ “การอบรมการเป็นเจ้าของบ้านที่ดีในการต้อนรับผู้มาเยือน” โดยได้รับความร่วมมือจาก เทศบาลตำบลชะแล้ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสงขลา และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชนในการที่จะรับรองนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ โดยมีโปรแกรมนำเที่ยวที่เกิดจากชุมชน ทั้งนี้เพื่อจะจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นระบบ ทั้งสถานที่ สภาพแวดล้อม และการนำเที่ยว

3.2 โครงการพัฒนาโฮมสเตย์ให้อยู่ในมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จากสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และโครงการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น จากสำนักทะเบียนธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

3.3 โครงการปลูกป่าชายเลนบริเวณชายฝั่งของทะเลสาบสงขลา ที่ชี้ให้เห็นถึงการตระหนักในคุณค่าของฐานทรัพยากรของชุมชนและจิตสำนึกในการดูแลและฟื้นฟูธรรมชาติ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมความร่วมมือของชุมชนในการดูแลทรัพยากรป่าชายเลนเพิ่มมากขึ้น

ทั้งหมดนี้ชุมชนเป็นผู้กำหนดและพัฒนาความสามารถของตนเองขึ้นมาเป็นแผนปฏิบัติการในรูปแบบของโครงการเพื่อให้เป็นตามความต้องการของชุมชน ถือได้ว่าเป็นการสร้างกฎกติกาในชุมชนอันเป็นข้อพิสูจน์ได้ว่าการท่องเที่ยวได้กลายเป็นเครื่องมือในการรักษาสิ่งแวดล้อม เพราะชาวบ้านเริ่มมองเห็นแล้วการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาทั้งในเรื่องเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมของชุมชน

4. เกิดการพัฒนาศักยภาพและฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น

เดิมที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายอย่างกำลังจะเริ่มสูญหายไปจากชุมชน แต่เมื่อมีงานวิจัยชิ้นนี้เกิดขึ้น ชุมชนได้มีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิม ที่เด่นชัดคือการแกะสลักหอยวกกล้วยเพื่อใช้ในพิธีกรรมงานศพ ติดประดับฐานของโลงศพ แกะเป็นลวดลายและสอดข้างได้ด้วยกระดาษสีสันท่างๆ ก่อให้เกิดลวดลายที่แปลกตา (ณพงษ์ แสงระวี, สัมภาษณ์, 2556) แต่เนื่องด้วยปัจจุบันด้วยเทคโนโลยีและความสะดวกรวดเร็วในการจัดงาน จึงเลือกใช้โลงศพประดับไฟสำเร็จรูปจากร้านค้า แต่เมื่อมีงานวิจัยชิ้นนี้ทำให้ชาวบ้านเริ่มกลับมาฟื้นฟูและร่วมแลกเปลี่ยนกับเยาวชนในพื้นที่เพื่อรักษาและอนุรักษ์ฝีมืองานช่างด้านนี้ไว้ และยังมีเรื่องอื่นๆคือ การทำขนมตาล ซึ่งนำมาสาธิตแก่นักท่องเที่ยว และการลงมติของชุมชนในการทำการประมงด้วยเครื่องมือภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การวางราวเบ็ด การวางลอบ (ประเสริฐ พุทธิทอง, สัมภาษณ์, 2556) เลือกลูกเฉพาะชนิดและขนาดที่สามารถจับประทานได้และปล่อยที่ไม่ได้ขนาดกลับคืนสู่ธรรมชาติ นับได้ว่าเป็นการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอีกวิธีการหนึ่ง

5. ได้มาตรการและระเบียบสำหรับการบริหารจัดการของชุมชนต่อนักท่องเที่ยว

ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดมาตรการการจัดการเรื่องระเบียบการพักโฮมสเตย์ เพื่อให้ได้มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จากสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว นอกจากนี้มีข้อเสนอแนะในเรื่องการจัดทำ

โปรแกรมการท่องเที่ยวจากชุมชนสำหรับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนเพื่อให้ได้โปรแกรมที่สามารถนำทัวร์นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้องและชัดเจนทั้งในเรื่องสถานที่ กิจกรรม เรื่องราว (Story) สิ่งที่น่าสนใจ (สุธรรม เดชดี, สัมภาษณ์, 2556) ในแต่พื้นที่หรือแต่ละจุดของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเตรียมตัวรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนการจัดการด้านการนันทนาการและกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยผู้มาเยือน มาตรการ ระเบียบ และข้อเสนอแนะดังกล่าวเกิดขึ้นได้จากความพยายามของชุมชนเอง

6. เกิดรูปแบบการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในการประสานงานความร่วมมือในการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐในลักษณะการเป็นเครือข่าย

ในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ชุมชนได้จัดทำเวทีสนทนากลุ่ม การจัดการอบรม และดำเนินกิจกรรมที่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานของภาครัฐคือ เทศบาลตำบลชะแล สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสงขลา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานหาดใหญ่ สำนักงานทรัพยากรป่าชายเลนที่ 6 และคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ การมีส่วนร่วมภาครัฐดังกล่าวนี้คือตัวช่วยและตัวกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือยิ่งขึ้นภายในชุมชนและเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาสอดคล้องกับการศึกษาที่กล่าวถึงข้างต้น

ดังนั้นผลจากงานวิจัยนี้ได้ข้อสรุปว่ากิจกรรมหรือโครงการที่ได้จัดทำแล้วนั้น โดยศักยภาพและตัวชุมชนเองไม่สามารถดำเนินการพัฒนาในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างยั่งยืนหรือดำเนินการได้ด้วยชุมชนเพียงลำพัง ต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมโดยภาครัฐ ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องด้วย และการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนแต่เพียงอย่างเดียวไม่อาจเกิดผลที่ดีได้ตามความต้องการของชุมชนและที่สำคัญความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวควรจะมาจากการมีส่วนร่วมด้วยกันจากทั้งสองฝ่าย จึงจะก่อให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. ด้านนโยบาย

1.1 งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าหน่วยงานภาครัฐสามารถที่จะนำรูปแบบแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้เข้ามาประยุกต์ใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาฐานรากของชุมชนในท้องถิ่น ด้วยการเชื่อมโยงความร่วมมือในการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วน ซึ่งสามารถทำให้เกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง การไปนำไปประยุกต์ใช้นั้นไม่จำเป็นต้องเป็นการพัฒนาในด้านการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว เพราะรูปแบบนี้มีความสามารถนำไปประยุกต์ใช้หรือปรับให้เข้ากับกระบวนการมีส่วนร่วมของข้อกำหนดรัฐธรรมนูญสุขภาพ โดยหลักการที่ว่าเกิดการมีส่วนร่วมด้านการทำงานร่วมกัน โดยการเป็นหุ้นส่วนที่มีความเสมอภาค การสร้างแกนเพื่อนำไปสู่การทำงานร่วมกัน กระบวนการมีส่วนร่วมนี้ ต้องเริ่มต้นพร้อมกันจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย โดยเกิดความเท่าเทียม

1.2 ประสบการณ์จากงานวิจัยนี้ชี้ถึงในเรื่องของความเป็นหุ้นส่วน (Partnerships) ซึ่งเป็นโครงสร้างร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมขององค์กรภาครัฐ องค์กร

เอกชน กลุ่มสมาชิกชุมชนที่ต้องการรวมเอาพลังสร้างผลให้เกิดประโยชน์ในภาวะที่ให้ผลสูงสุดแก่องค์กร การเป็นหุ้นส่วนที่ว่านั้นจะเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีบทบาท ได้ประสบการณ์การเรียนรู้ จาก การแลกเปลี่ยน ทำให้เกิดทักษะและค้นพบทรัพยากรในการแก้ไขปัญหาและเพิ่มพูนศักยภาพให้กับตนเอง

2. ระดับชุมชน

2.1 การวิจัยนี้ชี้ว่าความร่วมมือในการทำงาน (Collaboration) เป็นกระบวนการ และเป็นเป้าหมายของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งทำให้ผู้มีส่วนร่วมที่หลากหลายมาทำงานร่วมกันโดยมีเป้าหมายที่จะทำให้เกิดผล และต้องพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง โดยไม่ควรมีข้อจำกัดในเรื่องเวลา ต้องมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนสื่อสารข้อมูล ดำเนินกิจกรรมให้มีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยพัฒนาไป ประเมินไป ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไป และสามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันได้ ในท้ายสุดของการทำงานร่วมกันจะเกิดการสร้างมาตรฐานของการจัดการและมาตรการในการปฏิบัติ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ร่วมกันต่อไป

3. ด้านการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) ต้องคำนึงถึงการใช้ระยะเวลาเพราะต้องเริ่มต้นจากการกำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วม ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาการสร้างกระบวนการ จนสามารถเห็นได้ถึงการพัฒนาและเกิดการเปลี่ยนแปลง สิ่งนี้คือจุดสำคัญของรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3.2 ผลจากกระบวนการวิจัยครั้งนี้พบว่า ทักษะในการเป็นวิทยากรกระบวนการของนักวิจัย จะช่วยให้การดำเนินกระบวนการวิจัยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและแก้ไขปัญหาอุปสรรคได้ทันที (นิตยา เงินประเสริฐศรี.2544.หน้า 61-62)โดยสามารถประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะในด้านเทคนิคกระบวนการในการได้มาซึ่งข้อมูลเชิงวิเคราะห์ด้วยการใช้เทคนิคและเครื่องมือในเชิงคุณภาพ ดังนั้นหากนักวิจัยจะเลือกใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้ว นักวิจัยควรมีความรู้และทักษะในการเป็นวิทยากรกระบวนการ

3.3 งานวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดหัวข้อวิจัยตามมาที่น่าสนใจอีกหลายหัวข้อ เช่น การวิจัยกระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์จากทรัพยากรในพื้นที่ของชุมชน การพัฒนาในเรื่องของมาตรฐานการจัดการโฮมสเตย์ไทยเพื่อให้ได้การรับรองอย่างเป็นทางการจาก สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา และการพัฒนาเพื่อให้เกิดมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่รู้และเข้าใจพื้นที่ตนเองอย่างแท้จริงและสามารถนำเสนอสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างถูกต้องและชัดเจนพร้อมได้รับการรับรองในเรื่องของมัคคุเทศก์อย่างเป็นทางการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บรรณานุกรม

- องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา. (2554). **แผนพัฒนาจังหวัดสงขลา ปี 2554-2558.**
สงขลา : องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา. สืบค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2554,
จาก <http://songkhlapao.go.th/document/?cid=10>.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.(2555).**ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา ปี 2555.**ตาราง
แสดงนักท่องเที่ยว สืบค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2554, จาก
<http://thai.tourismthailand.org>.
- นิตยา เงินประเสริฐศรี.(2544). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม, **วารสารสังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์.** 2(7), 61-62.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อ
ท้องถิ่น. (2554). **CBT มีมิติ พื้นที่ทางสังคมของชุมชนในการกำหนดทิศทางการ
ท่องเที่ยวสร้างการเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน.**กรุงเทพฯ: วนิดา
การพิมพ์. 24-30.
- สมัชชาสุขภาพ.(2553). **เรื่องเล่าจากบ้านชะแล้.** กรุงเทพฯ. เอกสารเผยแพร่ งานประชุม
สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ 2553, 6.
- สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ. (2555). **สมัชชาสุขภาพครั้งที่ 5.รางวัลสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ.**
สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2555, จาก <http://www.samatcha.org>.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2535). **แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-10.** กรุงเทพฯ. สืบค้นเมื่อ 19 มกราคม
2555, จาก<http://www.nesdb.go.th>.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2550). **ตารางเนื้อที่ป่าไม้จากการแปลภาพถ่ายเทียม จำแนกตามชนิดของป่า
ภูมิภาค และจังหวัดในปี 2547.** ตารางสถิติจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ. สืบค้นเมื่อ 11
พฤศจิกายน 2554, จาก [http:// www.nso.go.th](http://www.nso.go.th).

บรรณานุกรม

- เจริญ รัตนสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. นายธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2556 ณ ห้องประชุมสำนักงานเทศบาล บริเวณหมู่ 2 ตำบลชะแล้.
- ณพงศ์ แสงระวี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. นายธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2556 ณ ที่ทำการชมรมผู้สูงอายุตำบลชะแล้ บริเวณหมู่ 2 ตำบลชะแล้.
- ประเสริฐ พุทธทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. นายธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2556 ณ บ้านพักพนักงาน บริเวณสำนักงานทรัพยากรป่าชายเลนที่ 6 (จังหวัดสงขลา). อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
- เมธา บุญยประวิตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. นายธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2556 ณ สำนักงานธรรมนุญสุขภาพตำบล บริเวณหมู่ 3 ตำบลชะแล้.
- วิโรจน์ กาละวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. นายธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2556 ณ บ้านพักพนักงาน บริเวณสำนักงานทรัพยากรป่าชายเลนที่ 6 (จังหวัดสงขลา). อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
- สุธรรม เดชดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. นายธเนศ ทวีบุรุษ เป็นผู้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2556 ณ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสงขลา บริเวณสนามกีฬากลางจังหวัดสงขลา.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล นายธนศ ทวีบุรุษ
 รหัสประจำตัวนักศึกษา 5411121013
 วุฒิการศึกษา
 ชื่อปริญญา ชื่อสถาบัน ปีที่สำเร็จการศึกษา
 ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา 2552

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน
 ตำแหน่ง ฝ่ายปฏิบัติการทั่วไป สถานีวิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่
 ภาคใต้แบบบูรณาการ
 องค์กร คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน
 บทความ
 เรื่อง การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชะแล้ ตำบลชะแล้
 อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ทักษิณ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (ตุลาคม 2556 – มีนาคม 2557)